

Är människor också djur?

Djurvälfärd betraktat från två olika
ideologiska perspektiv

Are people animals too?
The perception of animal welfare from
two different ideological perspectives

Sandra Bergman

Fakulteten för hälsa, natur- och teknikvetenskap

Miljövetenskap

15 hp

Handledare: Eva Svensson

Examinator: Hilde Ibsen

05-2014

Abstract

Animal keeping in the food industry is a big problem, both from an environmental point of view, but also when it comes to animal welfare. This study aims to examine how organic animal keeping and animal rights activism may function together in order to reach a good animal welfare, taking a starting point at the ideologies that stand behind these two directions. Two organizations, one from each direction, were picked out to find this out, KRAV and Djurens Rätt, and then the supporting ideologies of these organizations were identified. The chosen material, which consist of publications from each organization, was analyzed using a critical discourse analysis as method, which opens up for ones own interpretations and reflections. The aim of the study has not been to reach a definite truth, but to present different views and perspectives on the issue at hand. In the discussion, it is stated that the ideology behind KRAV is clearly anthropocentric, and the one behind Djurens Rätt is non-anthropocentric. These are combined with a feminist perspective to develop the discussion further. Conclusions that are being drawn include that KRAV and Djurens Rätt aim for the same thing, which is a good animal welfare, the problem lies in the ideologies supporting the organizations. A non-anthropocentric ideology cannot accept the fact that animals are being killed for human purposes, but within anthropocentrism this can be justified since animals are there for the good of humans. This strongly implies that these ideologies cannot work together, and that is where feminism comes in. By including a feminist perspective, there is a possibility to aim for coexistence, where animals and humans live together side by side on the same premises. This does not provide a solution, but it opens up for new ways to view how humans might make animal welfare a natural part of being alive.

Key words: animal welfare, animal keeping, anthropocentrism

Sammanfattning

Djurhållning inom livsmedelsindustrin är ett stort problem, både ur miljösynpunkt men även när det kommer till djurvälstånd. I den här studien undersöks hur ekologisk djurhållning och djurrättsaktivism kan fungera tillsammans för att nå en god djurvälstånd utifrån de ideologier som ligger till grund för dessa inriktningar. För att ta reda på detta valdes två organisationer ut för att representera vardera sida, KRAV och Djurens Rätt, och sedan identifierades de bakomliggande ideologierna. Det utvalda materialet, som består av publikationer från respektive organisation, bearbetades med hjälp av en diskursanalys, som ger utrymme för egna tolkningar och reflektioner. Målet för studien har inte varit att nå en definitiv sanning, utan att presentera nya synsätt och bidra med nya perspektiv i frågan. I diskussionen framkommer att det är antropocentriska ideologier som ligger till grund för KRAV och icke-antropocentriska ideologier som ligger bakom Djurens Rätt. Dessa kombineras sedan med ett feministiskt perspektiv för att utveckla diskussionen ytterligare. Slutsatser som dras är att KRAV och Djurens Rätt strävar efter samma sak, nämligen en god djurvälstånd, problematiken ligger i de bakomliggande ideologierna. En icke-antropocentrisk ideologi kan inte godta att djur dödas för mänskliga syften, men enligt antropocentrismen finns djuren till för människans nytta och rättfärdigar detta, vilket starkt antyder att de inte kan kombineras. Genom att lägga till det feministiska perspektivet finns dock möjligheten att sträva efter samexistens, där djur och människor lever jämte varandra på samma villkor. Det är inte en lösning, men det kan öppna upp för nya sätt att betrakta hur människor kan göra djurvälstånd till en naturlig del av att vara vid liv.

Nyckelord: djurvälstånd, djurhållning, antropocentrism

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställning	6
1.4 Uppsatsens struktur	6
2. Tidigare forskning	7
2.1 Djurhållning inom ekologisk livsmedelsproduktion	7
2.2 Djurrättsaktivism	8
3. Teori	10
3.1 Antropocentrism: Människan är centrum av universum	10
3.2 Icke-antropocentrism: Djurens rätt till ett eget värde	12
3.3 Feminism: Vi är alla en del av samma värld	14
4. Metod	17
4.1 Presentation av metod	17
4.2 Faircloughs tredimensionella modell	17
4.3 Kritik mot val av metod	19
4.4 Presentation av material	20
4.5 Urval	21
4.6 Källkritik av material	21
4.7 Genomförande	22
4.8 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	22
5. Resultat	23
5.1 Mjölkfabriken	23
5.2 Djurhållning inom mjölkindustrin - släpp ut korna!	26
5.3 Pippi på fågelindustrin	31
6. Diskussion	39
6.1 Reflektioner kring metod och resultat	39
6.2 Identifiering av ideologier	39
6.3 Känslor och värden	40
6.4 Djurrättsrörelsen	41
6.5 Motsättningar och samverkan	42
6.6 Djurvälstånd	43
6.7 Tillsammans för en god djurvälstånd	44
7. Slutsatser	46
8. Källor	47

1. Inledning

1.1 Bakgrund

God djurhållning inom livsmedelsproduktion är av miljövetenskaplig relevans ur flera olika synpunkter, sett ur ett antropocentriskt perspektiv påverkas framförallt klimatet, miljön och den biologiska mångfalden. Enligt Livsmedelsverket (2013.11.19) står djurproduktion för ungefär 15 procent av de totala utsläppen av växthusgaser i världen. Extra mycket orsakas av idisslande djur som nöt och får, på grund av deras fodermältning. Läckage av kväve och fosfor från jordbruksmarken kan leda till övergödning, om antalet djur som föds upp med odlat foder minskar skulle även utsläppen från jordbruket minska. Vad gäller växt- och djurliv kan detta påverkas negativt i samband med att till exempel stora områden skog huggs ner för att ge plats till djur och foderodling.

Skulle frågan om innebörden av god djurvälstånd ställas till tio olika personer, skulle detta förmodligen ge tio olika svar. Att hitta en definition av djurvälstånd är mycket svårt, då detta skiljer sig åt beroende på vem som definierar det. Tre vanliga synsätt har dock uppkommit och dessa är; hur djuren känner, biologisk funktion, och möjligheten att leva naturligt (Bekoff et al. 1998). John Webster (2005) använder dessa tre synsätt genom att göra om dem till frågor som kan ställas vid en bedömning av djurvälstånd, utformade i vardaglig och vetenskaplig form. När det gäller hur djuren känner ställs frågan huruvida djuret är tillfredsställt/nöjt (happy), vilket vetenskapligt uttrycks som huruvida djuret upplever mental tillfredsställelse eller åtminstone frihet från mental plåga. Biologisk funktion definieras som ifall djuret är friskt och vid god hälsa, samt vetenskapligt om djuret klarar av att nå normal tillväxt och funktion, god hälsa och bibehålla sin kondition i vuxen ålder. Slutligen definieras möjligheten att leva ett naturligt liv just huruvida djuret lever naturligt, vetenskapligt om djuret lever i en miljö som stämmer överens med en sådan det utvecklats i och till vilken det är anpassat till.

De här tre synsätten är bara en del av vad djurvälstånd innebär, men sammanfattningsvis går ändå att säga att djurens hälsa, möjlighet att leva naturligt och deras känslor är huvudfaktorerna för god djurvälstånd. Två organisationer som båda har djurens väl i åtanke, men som har helt olika syften, är KRAV och Djurens Rätt. På KRAVs sektion för djur går att läsa om hönor som får gå ute och sprätta, grisar som får böka i leran och kor som får vara ute och beta gräs, alla dessa djur fodras dessutom med KRAV-märkt foder som ofta odlas på den egna gården. Vissa menar att detta bidrar till att maten smakar godare och att det bästa av allt är att det samspelar med att djuren får leva ett bra liv, och den vetskapen gör det mesta lite bättre. ”Egentligen är det rätt enkelt: KRAV-märkta djur lever ett gott liv!” (KRAV, 2014a).

KRAV har 26 medlemmar och är en ekonomisk förening, där medlemmarna via styrelsen är med och fattar beslut om hur KRAV ska drivas. Medlemmarna består av bland annat Arla, Scan och ICA, men även intresseföreningar som just Djurens Rätt ingår, tillsammans med Naturskyddsföreningen, Fältbiologerna och Ekologiska Lantbrukarna (KRAV, 2014b).

I Djurens Rätts idé- och handlingsplan står att även människan biologiskt sett är ett djur, men att människan har ett ansvar för sina medvarelser eftersom hen besitter förmågan att göra gott eller ont.

Även djur som individer kan uppleva lidande av olika former, både fysiskt och psykiskt, och därför bör individen ställas i centrum. Det bör finnas en strävan efter att djur inte ska utnyttjas av människor på ett sätt som hindrar dem från att leva ut sina naturliga beteenden, eller för sådana syften som inte kan förenas med deras egna intressen som individer.

”Det mänskliga samhället och den rådande moralen bör utvidga sin solidaritet och låta även andra djur omfattas av hänsyn, medkänsla och respekt”
(Djurens Rätt, 2011).

KRAV visar att de har en vision om att låta djuren få leva ett bra liv och att detta i sin tur ska bidra till godare mat och vetenskapen om att djuren haft det bra ska i sin tur bidra till att det blir bättre. Även om djurens väl ges mycket utrymme, är det fortfarande maten som står i fokus. Djurens Rätt å andra sidan, är en organisation som aktivt jobbar efter tanken att människor och djur är likvärdiga varandra och menar att man ska se till individen. Det är två organisationer som har djurens väl i åtanke men de har olika syften, Djurens Rätt är en djurrättsorganisation som utövar djurrättsaktivism och inriktar sig enbart på djurskydd, KRAV däremot har som syfte att föra en ekologisk livsmedelsproduktion.

1.2 Syfte

Syfte med studien är att se hur de ideologier som ligger bakom respektive organisation påverkar deras uttalanden och handlingssätt. Vidare även att ta reda på vilka områden dessa samverkar och på vilka de motsätter sig varandra när det kommer till djurvälstånd utifrån sina ideologier. Detta ska slutligen leda till att bidra med nya perspektiv på hur olika synsätt kan bidra till en god djurvälstånd.

1.3 Frågeställning

Vilka bakomliggande ideologier kan identifieras hos KRAV och Djurens Rätt och hur kan dessa bidra till att nå en god djurvälstånd?

1.4 Uppsatsens struktur

Uppsatsen inleds med en introduktion där miljövetenskaplig relevans och bakgrund presenteras. Därefter följer syfte och frågeställning, som berättar vad som är målet med studien. Detta följs av tidigare forskning som presenterar sådant som är av relevans för att förstå de två organisationerna och som sedan kan återkopplas till i diskussionen. I teoriavsnittet, som kommer näst, behandlas de teorier som används för att diskutera resultatet och för att få ett svar på frågeställningen. Efter teorin följer en metodpresentation där den valda metoden, diskursanalys, diskuteras kritiskt tillsammans med det utvalda materialet. Resultatet kommer efter detta att presenteras med tre underrubriker för att göra det mer överskådligt. Slutligen följer diskussionen som återkopplar resultatet till teori och tidigare forskning och sist slutsatser som sammanfattar det väsentliga ur diskussionen.

2. Tidigare forskning

2.1 Djurhållning inom ekologisk livsmedelsproduktion

Dagens ekologiska produktion har tre huvudsakliga föregångare, som alla har inspirerats av filosofiska idéer och påverkats av varje lands ekonomiska och politiska situation. Den första rörelsen skedde i Tyskland och inspirerades av Rudolf Steiner och baserades på en filosofisk teori han utvecklade 1913. Hans lärjunge, Pfeiffer, utvecklade biodynamiskt jordbruk och fokuserade på ett balanserat, hälsosamt födointag baserat på grundprinciperna för ekologiskt jordbruk. Ekologiskt jordbruk hade sin start i England efter Andra Världskriget och fokuserade på biologisk balans och jordens fertilitet. På 1940-talet pågick även en rörelse i Schweiz, som framhöll att jordbruk skulle vara självförsörjande och att resan mellan gård och konsument bör vara så kort som möjligt. Eftersom ekologiskt jordbruk härstammar från olika bakgrunder varierar det mellan länder hur man definierar det, det kan även variera inom länder (Barton Gade, 2002).

Inom djurproduktion anses intensiv uppfödning kompromissa med djurens välfärd och det finns en uppfattning om att det är vanligt med användande av syntetiska kemikalier, både för medicinering och för att påskynda tillväxten, samt att de tillsätts i fodret. När det kommer till ekologisk uppfödning ska det genomföras på ett sådant sätt att produktionen är miljövänlig och, framförallt, tar hänsyn till djurens behov (Barton Gade, 2002). KRAV-certifierade bönder måste hålla hälsoprotokoll över alla skador och sjukdomar och hur dessa behandlats (inklusive profylaktiska behandlingar), samt vilka resultat de givit (Lindqvist, 2001).

Barton Gade (2002) menar att hur mycket vikt en konsument lägger på djurvälfärd varierar, eftersom alla har olika uppfattning om vad som kan anses vara god djurvälfärd. Hon menar även att djurs bristande frihet att få ge uttryck för sina naturliga beteenden är det som kritiserar (av konsumenterna) inom intensiva system, där den karga miljön inte tillåter djuren att utföra sina typiska beteenden. Inom extensiva system får djuren möjlighet att uttrycka naturliga beteenden men det innebär även problematik kring kontroll av miljön, samt kontroll och behandling av sjukdomar bland djuren. Djur kan även komma att lida av aggression och dominans, något som givetvis även kan förekomma inom intensiva system, men där är de lättare att kontrollera. Intensiva system hindrar djurens naturliga beteenden och kan leda till beteendeproblem och aggression, men de ger god kontroll över miljön och man kan lätt komma åt djuren för att få kontroll över sjukdomar och behandling av ett specifikt djur. Genom att hålla djur stallade kan man undvika aggressioner och social stress, det gör det även lättare att fodra dem på ett optimalt sätt. Oavsett vilket system det handlar om är hantering och skötsel en viktig faktor för att vidhålla en god djurvälfärd, ett välskött intensivt system kan vara bättre ur välfärdssynpunkt än ett dåligt skött extensivt system (Barton Gade, 2002). Problem på vissa fårfarmer kan uppstå i samband med att får och lamm måste ha möjlighet till utomhusvistelse även under vintern. Bönder håller ofta högdräktiga tackor, tackor med unga lamm och vinterlamm på samma gång. Eftersom alla dessa har olika näringsbehov krävs möjlighet att hålla får och lamm i olika grupper, vilket ofta är mycket svårt om alla grupper ska ha möjlighet att få vistas utomhus (Lindqvist, 2001).

Åsa Lindqvist (2001) anser att de största hälsoproblemen för får hänger ihop med fodring och invändiga parasiter. Vidare tror hon inte att det finns fler eller andra problem i ekologiska flockar än

i konventionella, däremot framhävs de mer i ekologiskt uppfödda flockar. Symtom och sjukdomar som oftast rapporteras in till Fårhälsovården är hosta/lunginflammation, diarré, parasiter, brist på kobolt/koppar och aborter. Dessa protokoll skiljer sig inte mellan ekologiskt eller konventionellt uppfödda får (Lindqvist, 2001).

På frågan om ekologiska producenter är intresserade av att hålla en hög standard på djurhälsan blir svaret tyvärr inte alla. Lindqvist (2001) delar upp motiven för bönder att gå över till ekologisk produktion i tre grupper:

1. De bönder som konverterar tack vare etiska anledningar, sunt förnuft och kunskap, som är intresserad av att lära sig och siktar på topp-produktion i alla aspekter.
2. Bönder som ofta har en romantiserad bild av att leva naturligt och ekologiskt, men som inte alltid får med aspekten av god djurhälsa. Den här typen av bonde lutar inte på veterinärer och etablerad medicinsk vetenskap, utan är ofta mer intresserad av örter och naturmediciner.
3. Till den tredje och sista gruppen hör de bönder som går över till ekologisk produktion av ekonomiska skäl och därmed inte nödvändigtvis har något större intresse av en hög nivå på djurens hälsa om det inte ger några pengamässiga resultat. Dessa bönder blir ofta inte långvariga inom den ekologiska produktionen, detta betyder dock att även en ”dålig” bonde kan få bidrag för ekologisk produktion. Det innebär också att ekologisk produktion inte är någon garanti för god djurhälsa (Lindqvist, 2001).

2.2 Djurrättsaktivism

Det är inte en absolut rättighet för djur att inte skadas, vilket innebär att under vissa omständigheter är det en rättighet som kan komma att ifrågasättas. Djurs rättigheter kan inte åsidosättas av skäl som bestraffning eller försvar mot oskyldiga, eftersom de inte är moraliska agenter. Enligt rättighetssynen bör djurindustrin som vi känner till den avskaffas helt, eftersom den kränker lantbruksdjurens rättigheter. Det spelar ingen roll hur många andra som handlar likadant, så länge jag handlar som plikten kräver. Trots att så många väljer att fortsätta stödja djurindustrin, och att det råder osäkerhet kring huruvida en individs avhållsamhet gör skillnad, bör ingen vegetarian låta sig avskräckas. Oberoende av hur många som gör samma val, gör individen rätt i att inte konsumera produkter från en industri som kränker andras rättigheter. Det är, enligt rättighetssynen, fel att köpa produkter från den industri som rutinmässigt kränker djurs rättigheter. Detta är anledningen till att vegetarism anses vara obligatoriskt och därför bör det finnas krav på ett totalt avskaffande av kommersiell lantbruksdjursuppfödning, samt moderna djurfabriker och liknande (Regan, 1983).

Flera av de metoder som användes av motståndare mot slaveriet, kan idag märkas av inom djurrättsaktivism. Vissa av metoderna har fungerat mindre bra när det kommer till icke-mänskliga djur, till exempel befrielseförsök och våld, medan andra fungerat avsevärt bättre, till exempel moralisk övertalning och bojkott. Bojkott var inte särskilt populärt innan det amerikanska inbördeskriget, men har vunnit desto mer popularitet inom djurrättsaktivismen, där det blivit en väsentlighet. Vissa menar att en ordentlig vegankampanj kan lyckas, där konsumentbaserat motstånd misslyckats för de som kämpar för mänskliga rättigheter (Wrenn, 2013).

Inom djurrättsrörelsen finns två grupper, varav den ena argumenterar för djurens rättigheter, och den andra för djurvälstånd. De som kämpar för djurens rättigheter anser att huvudproblemet ligger i vårt

utnyttjande av djur. Det stora fokuset för dem består av att utmana djurens lagliga status som egendom och säkerställa grundläggande rättigheter för djur, vilka inte ska kunna ifrågasättas eller offras för ett högre mänskligt behov. De som stödjer djurvälstånd fokuserar istället på hur djur behandlas och vill ha bättre reglering gällande djurhållning, där djuren fortfarande betraktas som mänsklig egendom. Detta betyder att djurrättsteoretiker oftast följer en av de här två linjerna, där de antingen förespråkar förbättrad behandling av djur inom lagen som den ser ut nu, eller förespråkar att märkbar förändring inte kan ske så länge djur inte har ett eget värde utan existerar enbart som människans egendom (Gibson, 2011).

3. Teori

3.1 Antropocentrism: Människan är centrum av universum

”For any action A, if we ought to do A, then doing A is good for humans”

Med termen ”we” menas mänskliga moraliska agenter och mänsklig refererar till en medlem av arten *Homo sapiens*. Termen ”good” kan tolkas på olika sätt, t.ex. som lycka, tillfredsställelse, tillfredsställelsen av tillänkta preferenser eller andra mer objektiva kriterier. Även respekt för individer och deras rättigheter kan räknas in när det gäller vad som anses vara ”good” (Nolt, 2013).

Etisk antropocentrism kan sammankopplas med skyldigheter att agera på ett sätt som gynnar även icke-mänskliga varelser. Det innebär att om det finns sådana skyldigheter måste planerade handlingar gynna mänskligheten, även om det bara gäller en enda människa. Etiska antropocentrister antar ofta mer än så, de menar att det inte enbart är obligatoriska handlingar som gynnar mänskligheten, utan även det faktum att de är obligatoriska förklaras genom att de gynnar människor. Det finns dock ett undantag, vilket är att trots att vi har skyldigheter att agera på ett sätt som gynnar icke-människor, är dessa ofta inte lika starka som skyldigheter att handla på ett sätt som gynnar andra människor. Detta innebär att alla former av etik, förutom de extremaste formerna av miljö- och djuretik, är antropocentriska. Den typ av antropocentrism som oftast används inom miljö- och djuretik är värdeantropocentrism, vilket kort sagt betyder att alla värden i slutänden är mänskliga värden, något som uttrycks i påståendet att enbart människor har inre (eller nedärvda) värden (Nolt, 2013).

När det gäller antropocentrism inom miljöetiken, kopplas den ofta till uppfattningen om att mellan människor och den övriga levande och döda naturen går en avgörande skiljelinje. Denna typ av antropocentrism kan förklaras av flera olika filosofiska eller religiösa motiveringar. Exempel på detta kan vara att människan får sin särställning från egenskaper som enbart människan besitter, till exempel språk, tankeförmåga, förmåga att genomföra arbetsprojekt, förmåga att ha livsprojekt samt andra liknande egenskaper. Genom dessa egenskaper som antas vara specifika för människor, får människorna en moralisk status utifrån något som kan kallas för ”utmärkelsekriterier” eller kriterier utifrån ”excellence”. Ett annat sätt att uttrycka detta är att säga att allt, förutom människan själv, som har ett värde har det antingen som egenvärde för människor, eller som instrumentellt värde i förhållande till någonting som har egenvärde för människor. Allt som är värdefullt för människor är det antingen direkt, eller så har det ett värde i samband med att det leder till någonting som är värdefullt för människor. Detta betyder att även handlingar eller konsekvenser av handlingar måste bedömas utifrån om de har ett värde för människor eller inte (Ariansen, 1993).

Ofta innehas rättigheter och plikter av etiska aktörer eller av de som kan beröras av en eventuell handling, detta är de så kallade berörda parterna. Avgörande här blir vem som kan vara rättighetshavare. Från en deontologisk antropocentrisk ståndpunkt är det enbart människor som har etiska plikter, samtidigt som det enbart är människor som har etiska rättigheter. För att kunna hävda att människan ska få ha etiska rättigheter, men inte djur, behövs en motivering till varför fördelningen av rättigheter är ojämn, till exempel genom att finna egenskaper hos människan som bara människan besitter. En etiskt relevant skillnad mellan människor och icke-människor måste pekats ut. Här kan människans högt utvecklade medvetande användas som argument, vilket kan bli

problematiskt eftersom dessa utmärkelsekriterier ofta har såpass bred definition att även djur kan inkluderas. Dessutom kan även problem uppstå i att det finns människor som inte uppfyller kraven för definitionen, som till exempel spädbarn eller personer som lider av någon sjukdom som medför lägre hjärnaktivitet, och därmed hamnar på en lägre nivå än många djur. Skulle dessa människor tillerkännas en särskild moralisk status, över djur och växter, ändras ståndpunkten till speciesistisk. Speciesism faller under samma kategori som till exempel rasism och sexism, och är en typ av partiskt bemötande, dessa attityder innebär ett försvarande eller praktiserande av omotiverad särbehandling. Att hitta en uppsättning kriterier som inkluderar alla människor och enbart människor är därmed inte en lätt uppgift (Ariansen, 1993).

Enligt Kant är den särskilt moraliskt relevanta egenskapen hos människosläktet människans förmåga att ge sig själv moraliska restriktioner. Friheten att införa moraliskt bindande restriktioner för det ”fria” handlingsvalet är den verkliga mänskliga friheten, vilket för Kant innebär att fältet för handlingar inte kan göras utifrån naturens tvång, utan rationellt eller lagbundet. Eftersom de moraliska lagarna representerar en högre form av rationalitet, innebär självlagstiftning att egenintresset måste ge vika för dessa. Vad som anses vara moraliskt rationellt är handlingar som överensstämmer med handlingsregler som kan appliceras på alla människor. Det är den här regeln, som ska kunna gälla för alla människor, som utgör grunden för att mänskligheten ska betraktas som ett ”moraliskt kollegium” (Ariansen, 1993).

Ur det kantianska perspektivet finns möjligheten att ha indirekta plikter mot icke-människor. Det finns en plikt att ta hänsyn om det är instrumentellt nödvändigt att begränsa bruket eller användningen av någonting som är nödvändigt för att upprätthålla människans frihet. Den kantianska traditionen inkluderar enbart människor i det moraliska kollegiet, eftersom det bara är människor som anses besitta förmågan att förstå fenomenet moral. Då djur antas sakna en moralisk fri vilja, samt förmodas ha en begränsad förmåga att föredra en sak före en annan, är det inte möjligt för dem att handla utifrån moraliska regler. Djur kan inte hållas ansvariga för sina handlingar, på grund av att de inte kan förstå vad en regel är, inte heller begripa en moralisk regel. De argument som finns mot att betrakta människor som medel är alltså inte applicerbara på djur. Anledningen till att det går att ställa krav på människor är till följd av deras fria vilja. Att ge klartecken för att plåga och misshandla djur skulle tala mot de moraliska intuitionerna om en deontologisk etik (Ariansen, 1993).

En antropocentrisk kan upprätthålla att även om vi ibland agerar på ett sätt som enbart gynnar icke-människor, kan vi inte kollektivt anamma en etik som kräver att vi måste göra det. Men, en etik som inte kan anammas kan inte vara sann. Därav är en etik som kräver att vi ibland handlar för att gynna icke-människor falsk, vilket betyder att etisk antropocentrism är sann. Nolt menar att detta argument är giltigt, men att det är beroende av det empiriska påståendet att vi kollektivt inte kan anamma en etik som kräver att vi agerar enbart för att gynna icke-människor. Detta påstående är falskt, då det finns samhällen som har anammat etik som kräver offer till gudom, även om det inte innebär att människorna gynnas av det. Denna etik är icke-antropocentrisk, därav är kollektivt anammande av icke-antropocentriska etiker möjlig. Försvarare av miljö- och djuretiker förespråkar i nuläget icke-antropocentriska etiker, och de kan så småningom få rätt. Även om vi inte kan anamma en specifik icke-antropocentrisk etik just nu, betyder inte det att den är falsk. Oförmågan kan vara

tillfällig, det kan finnas möjligheter att lösa den, även om det aldrig kommer någon lösning (Nolt, 2013).

3.2 Icke-antropocentrism: Djurens rätt till ett eget värde

Inom icke-antropocentrisk etik återfinns ofta två huvudorienteringar, konsekvensialistisk och deontologisk. Den konsekvensialistiska orienteringen ser lidande som den speciellt etiskt relevanta egenskapen och är ofta den som kopplas till djurskydd. Oavsett om lidandet förekommer hos människor eller djur måste fortfarande samma mängd hänsyn tas till samma mängd lidande. Genom att fler började se kampen mot djurens lidande som likvärdig med kampen mot förtryckta människors lidande, utvecklades en föreställning om djurens rättigheter, som i sin tur banat väg för en diskussion kring vad det är hos djuren som gör dem till bärare av dessa rättigheter. Eftersom djuren inte är fria varelser kan de ändå inte hållas moraliskt ansvariga för sina handlingar, därmed kan inte djurens rättigheter försvaras med kantiansk argumentation (Ariansen, 1993).

Peter Singer (1990) citerar Jeremy Bentham, som grundade den reformativa utilitarismen inom moralfilosofin: ”Var och en räknas som en och ingen för mer än en”. Detta tolkar Singer som att hänsyn bör tas till varje varelses intressen som berörs av en handling, samt att de bör tillges samma respekt som samma typ av intressen hos vilken annan varelse som helst. Genom att säga att förmågan att lida och känna välbehag är en förutsättning för att kunna ha intressen, kan även varelser som inte är människor inkluderas. Det kan aldrig vara moraliskt berättigat att inte ta hänsyn till en varelses lidande, oavsett vilken natur varelsen har måste enligt jämlikhetsprincipen lidandet jämföras med lidande hos vilken annan varelse som helst. Saknar varelsen förmågan att lida eller känna välbehag, finns ingenting att ta hänsyn till.

Det finns en huvudsaklig anledning till att vara på sin vakt när det kommer till antropocentriska antaganden. I de fall det finns intresse i att etablera så genuina sanningar som möjligt, måste själviska synvinklar omvandlas till betydande kritisk granskning, istället för att vi ska nöja oss med bekväma ”sanningar”. Det finns även fler anledningar till varför det är av väsentlighet att iaktta försiktighet när det gäller antropocentriska antaganden, som till exempel att vi inte lever i centrum av universum och vi är inte biologiskt orelaterade till andra varelser eftersom vi inte skiljer oss från andra djur varken psykologiskt, socialt eller kulturellt. Framförallt är vi inte ”slutpunkten” för evolutionen. Ännu ett tungt argument mot antropocentrism är att antropocentriska attityder visat sig vara katastrofala i praktiken (Fox, 1995).

Ytterligare ett argument mot antropocentrism är det faktum att det inte går att specificera någonting förhållandevis tydligt urskiljbart och moraliskt relevant, som enbart finns hos människor men inte icke-människor. Ofta används egenskaper såsom rationalitet, självmedvetenhet, fri vilja och förmågan att kommunicera med symboler som tydligt urskiljbara egenskaper, vilka anses vara moraliskt relevanta. Genom att acceptera den här typen av egenskaper utesluts inte enbart icke-människor, utan även medlemmar av ”primitiva” kulturer, nyfödda, senila, personer med mentala funktionshinder och personer som befinner sig i koma. Detta betyder att de egenskaper som inkluderar alla människor, till exempel att vara vid liv, även kommer inkludera fler icke-människor (Fox, 1995).

Slutligen, har ett antal högt uppfattade personer hävdade att antropocentrism helt enkelt inte stämmer överens med en genuint öppen inställning till erfarenhet. Genuin öppenhet gentemot världen leder oss bort från antropocentrism, snarare än in i den. Fox avslutar sin argumentation mot antropocentrism med att statera att det borde vara tillräckligt för att visa att antropocentrism skarpt kan kritiseras på grunderna att det är empiriskt bankrupt och teoretiskt katastrofalt, praktiskt katastrofalt, logiskt konsekvent, moraliskt förkastligt och oförenligt med en genuint öppen inställning till erfarenheter (Fox, 1995).

Tom Regan (1983) presenterar i sin bok *Djurens Rättigheter* ett alternativ till utilitaristiska och perfektionistiska rättviseteorier, nämligen en tolkning av formell rättvisa som han kallar för individers jämlikhet. I det ingår att betrakta vissa individer som att de har ett värde i sig själva, något Regan kallar för inneboende värde. Moraliska agents inneboende värde kan inte mätas genom deras intrinsikala, verkliga, värde, det går inte att avgöra en moralisk agents inneboende värde genom att summera det intrinsikala värdet av dess upplevelser. Med detta menas att en moralisk agents inneboende värde inte beror på hur lyckligt eller trevligt liv den lever, inte heller på ”kultiverade” preferenser, såsom för konst och skrift.

Eftersom enskilda moraliska agents inneboende värde inte sammanfaller med det intrinsikala värdet av deras upplevelser, kan inte heller de två typerna av värde jämföras eller bytas ut med varandra. Genom att betrakta moraliska agenter som om de har ett inneboende värde, går det även att betrakta dem som någonting mer än enbart en behållare för det som har intrinsikalt värde. Den utilitaristiska synen menar att denna behållare (individen) inte har något värde i sig, utan att det är innehållet (t.ex.) upplevelser som har värde. Postulatet om inneboende värde erbjuder ett alternativ, nämligen att enskilda moraliska agenter har ett slags distinkt värde i sig själva. Detta betyder att synsättet att moraliska agenter har ett varierande inneboende värde bör avsättas, det faktum att de har ett inneboende värde innebär att de alla har det i lika grad (Regan, 1993).

Som huvudargument för varför postulatet om inneboende värde är att föredra framför det utilitaristiska synsättet anger Regan två anledningar, för att det utilitaristiska synsättet ska vara applicerbart måste jämlikhetsprincipen erkännas. Han menar att Peter Singer antyder att om vi inte antar att jämlikhetsprincipen är giltig, saknar utilitarismen både moraliskt och logiskt fotfäste. Vidare hänvisar Regan till vad han väljer att kalla ”*de osmakliga implikationerna av handlingsutilitarismen*” (Regan, 1983:223), nämligen att om dödandet av en moralisk agent innebär frambringandet av den bästa sammanräknade balansen av gott och ont för alla som berörs, begås ingen orättvisa. Att fälla etiska omdömen på det här sättet innebär en förutsättning att den enda typ av etiskt värde som kan användas för överväganden om rättvisa är det som hålls i behållaren, inte behållaren i sig. Detta motsätter sig postulatet om inneboende värde, eftersom där måste omsorg om rättvisa söka ett annat slags värde. Det går inte att ignorera moraliska agents inneboende värde vid avgörande om vilken behandling som är rättvis eller orättvis. Slutligen menar Regan att när begreppen ”djur” och ”jämlik” förstås korrekt, är alla djur jämlikar. Med ”djur” menas alla (jordiska) moraliska agenter och objekt, och med ”jämlik” menas att de har ett inneboende värde i lika grad. Därmed är inneboende ett kategoriskt begrepp, någonting som innehas eller inte och det finns inte något mellanting. Alla som besitter ett inneboende värde gör det lika mycket, det finns heller inga grader för det (Regan, 1983).

3.3 Feminism: Vi är alla en del av samma värld

För feministiska teoretiker är det exakt vem och vad som finns i världen som står på spel. Feministiska frågor handlar om att förstå hur saker fungerar, vem som utför en handling, vad som är möjligt och hur världsliga aktörer kan ha ett ansvar att älska varandra på ett mindre våldsamt sätt (Haraway, 2003).

Språk har fått för stor makt och på senare tid verkar det som om allting, till och med materialitet, har blivit en fråga om språk eller någon annan typ av kulturell representation. Tyvärr markerar inte allmänt förekommande uttalanden om materia någonting nytänkande gällande relationen mellan huvudkoncepten materialitet och betydelsefullhet. Det verkar istället vara en produkt av hur ”matters of ’fact’” har bytts ut mot ”matters of signification”, där det är språk, diskurs och kultur som betyder någonting.

”There is an important sense in which the only thing that does not seem to matter anymore is matter.” (Barad, 2003:801)

För att förstå hur makt fungerar, krävs även en förståelse för maktens natur i helheten av dess materialitet. Genom att begränsa maktens produktivitet till ett socialt område, eller att se materia enbart som en slutprodukt istället för en aktiv del i vidare materialisering, går materia miste om helheten av sin kapacitet. Även när fokus begränsas till materialiteten hos mänskliga kroppar räknas både naturliga och sociala krafter. För vissa komplicerade processer av materialisering kan dock vissa materialistisk-diskursiva krafter vara viktiga, som exempelvis sociala, kulturella, naturliga och geologiska. Det behövs en stabil redogörelse för materialisering av alla typer av kroppar, både mänskliga och omänskliga, och materialistisk-diskursiva praktiker som markerar deras delade konstitutioner. För detta krävs en förståelse för hur relationen mellan diskursiva praktiker och materialistiska fenomen fungerar, en redogörelse för omänskliga och mänskliga former av ”agency”, samt en förståelse för på vilket sätt produktiva praktiker är kausala och hur de redogör för helheten av materias innebörd i sin pågående historicitet (Barad, 2003).

Karen Barads (2003) förslag på hur en sådan förståelse kan uppnås är vad hon kallar ”agential realism”, som redogör för teknovetenskap och andra praktiker som seriöst behandlar feministiska, antirasistiska, poststrukturalistiska, queer, Marxistiska, vetenskapliga studier och insikter. Genom agential realism finns möjligheten att erkänna natur, kropp och materialitet i helheten av deras tillkomst utan att fly till transparensen eller opacitetens optik, den absoluta insidan eller utsidan av geometrierna och teoretiseringen av det mänskliga, som antingen ren orsak eller ren effekt. Detta samtidigt som ansvaret behålls för rollen ”vi” spelar i de sammanflätade praktikerna av vetande och blivande.

Naturen bör varken betraktas som en passiv yta som väntar på att markeras av kultur, eller en slutprodukt av kulturella prestationer. Feminister har aktivt utmanat tron på att naturen är stum och oföränderlig och att alla möjligheter för betydelse och förändring ligger i kultur och betraktar detta som en omskrivning av dualismen mellan natur och kultur. Inom den feministiska vetenskapen understryks att fundamentala inskriptioner av natur/kultur dualismen utesluter förståelsen för hur natur och kultur har uppstått. Enligt agential realism är inte diskursiva praktiker aktiviteter baserade

på mänsklighet, utan snarare omgestaltningar av världen. Genom dessa uppförs olika lokala fastställanden av gränser, egenskaper och betydelser (Barad, 2003).

Barad (2003) menar att ”vi” inte står utanför och observerar världen, inte heller är vi placerade på specifika platser i världen, utan vi är en del av den i dess pågående intra-aktivitet. Människor är en del av världskroppens utrymme i dess dynamiska struktur. Eftersom vi vet att materia är en del av världen, samt att vi använder icke-mänskliga element i våra praktiker, är det viktigt att inse att kunskap inte kan anses vara en mänsklig praktik fullt ut. Vi får inte vår kunskap genom att stå utanför världen, utan för att vi är en del av den i dess differentiella blivande. Separationen av kunskapsteori från ontologi är ett svar på en metafysik som antar en ärftlig skillnad mellan mänsklig och icke-mänsklig, subjekt och objekt, kropp och sinne, materia och diskurs. Ett bättre sätt att se på de olika sätt som behövs för att förstå hur specifika intra-aktioner får betydelse, är genom onto-epistem-ologi, studier av praktiker i vetande och varande.

Vetenskapliga och teknologiska studier, politisk teori, antropologi och geografi har en ontologiskt eller mer-än-mänsklig uppfattning av kunskapspraktiker och kunskapspolitik gemensamt. De har ett intresse av kunskapskontroverser som generiska händelser i socialiseringen av vetenskapliga kunskapsuttalanden och teknologier, samt en bevislig investering i forskningspraktiker och omfördelad expertis, vilket även inkluderar den av sociala forskare. I och med detta läggs ansvaret för en mer-än-mänsklig politisk ekologi på uppfinningsrika praktiker av gemytlighet, där alla som är en del av dem (både människor och icke-människor) kan påverka, och påverkar, varandra (Whatmore, 2013).

Djur (och växter) som anses vara vilda har blivit, och fortsätter vara, rutinmässigt fast inom det mänskliga sociala livets nätverk. Dessa sociala ordningar av djurliv leder till förvirring gällande det vildas moraliska geografier som förutsätter ett enkelt sammanträffande mellan arter och utrymmen av ursprunglig natur, och begränsar dem till marginalerna och springorna av den sociala världen (Whatmore, 2002).

Cyborger och ”companion species”, här översatt till vänarter, för på oväntade sätt vardera ihop människor med icke-människor, det organiska och teknologiska, kol och silikon, frihet och struktur, historia och myter, de rika och fattiga, diversitet och utplåning, modernitet och postmodernitet, och natur och kultur (Haraway, 2003).

”Dogs, in their historical complexity, matter here. Dogs are not an alibi for other themes; dogs are fleshly material-semiotic presences in the body of technoscience. Dogs are not surrogates for theory; they are not here just to think with. They are here to live with. Partners in crime of human evolution, they are in the garden from the get-go, wily as Coyote.” (Haraway, 2003:5)

Sarah Whatmore (2002) presenterar en uppfattning av djur- och naturliv som är en relationell prestation spunnen mellan människor och djur, växter och jord, dokument och apparat i heterogena sociala nätverk som utspelas i och genom olika platser och flytande ekologier. Vidare beskriver hon två manövrar som leder bort ifrån välkända utopiska utrymmen av forntida natur som djur- och naturliv, till dessa mer blandade topologier av djur- och naturliv. Den första går ut på att rubba de

konturer som finns av dessa utbrytningar av det vilda genom att placera dem inom olika flöden och strömmar genom vilka djur- och naturlivsnätverk konfigureras på olika platser. Den andra manövern innebär att ge liv åt de varelser som finns inom dessa nätverk som aktiva subjekt i de geografier de är med och skapar. Det är inte enade biologiska essenser som erkänner deras konstitutiva vitalitet, utan ett sammanflöde av libidinala och kontextuella krafter. De olika delarna som inkluderas i blivandet av exempelvis en antilop eller en varg och inskriptionen av dessa kroppsliga vanor i de kategoriska och praktiska ordningarna av mänskliga samhällen är sammanflätade i det sömlösa uppträdandet av djur- och naturliv.

De här två rörelserna mot en uppträdande uppfattning av djur- och naturliv, som en relationell och och flytande prestation, återger upplevelsen av radikala skillnader och skissar upp människan från djuret, det civiliserade från det vilda. Genom att göra detta öppnas ny möjligheter för att lyfta fram de tryckande dilemman som uppstått av dessa begränsningar. Det är av betydelse att de moraliska grunderna skiftas från en ofelbar upptagenhet av att stötta sådana typer av begränsningar till det noggranna arbetet med att spåra de historiska och geografiska specialiteterna av relationer mellan människor och djur, som ett villkor för att säkra deras pågående dynamik och diversitet (Whatmore, 2002).

4. Metod

4.1 Presentation av metod

Diskurs kan definieras som text bortom meningar. Diskursanalytiker tenderar att fokusera på hur specifika fenomen presenteras (Krippendorff, 2004). Genom att inkludera både mänskligt beteende och kultur i tolkningen, integrerar diskursanalys en förståelse för den data som ska analyseras (Kawulich & Holland, 2012). Eftersom det i den här studien fanns ett stort behov av utrymme för egna tolkningar föll valet på att genomföra en diskursanalys, där möjlighet ges att analysera materialet utan att störas av till exempel objektivitet.

Det finns flera olika angreppssätt för diskursanalys och Fairclough (1992) har valt att dela in dessa i två grupper efter deras sociala inriktning i förhållande till diskurs; okritiska och kritiska approacher. Eftersom det är kritisk diskursanalys som genomförts i den här studien kommer ingen vidare förklaring till okritiska approacher att ges. Kritiska approacher skiljer sig från okritiska i den bemärkelsen att de inte enbart beskriver diskursiva praktiker, utan även visar hur diskurs formas av maktrelationer och ideologier, vilket stämmer väl överens med vad som eftersträvades i den här studien. För att precisera metoden ytterligare bestämdes därmed att analysen skulle genomföras i form av en kritisk diskursanalys.

Det hävdas inom kritisk diskursanalys att diskursiva praktiker bidrar till att skapa och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper, såsom mellan sociala klasser, mellan kvinnor och män, mellan etniska minoriteter och majoriteten. Denna typ av effekter ses som ideologiska effekter. Fokus inom den kritiska diskursanalysen riktas mot både de diskursiva praktiker som konstruerar världsbilder, sociala subjekt, sociala relationer, inklusive maktrelationer, samtidigt som det även läggs fokus på den roll som de här diskursiva konstruktionerna spelar i främjandet av bestämda sociala gruppers intressen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Syftet för kritisk diskursanalys är att bidra till social förändring i riktning mot mer jämlika maktförhållanden i kommunikationsprocesserna samt i samhället som helhet. Den kritiska delen i kritisk diskursanalys är att klarlägga den diskursiva praktikens roll i upprättandet av den sociala värld, inklusive de sociala relationer, som innebär ojämlika maktförhållanden. Diskurs anses av kritiska diskursanalytiker vara en viktig form av social praktik som både konstituerar den sociala världen, samtidigt som den konstitueras av andra sociala praktiker. Sociala strukturer och processer formas och omformas med hjälp av diskursen, som även speglar dem. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

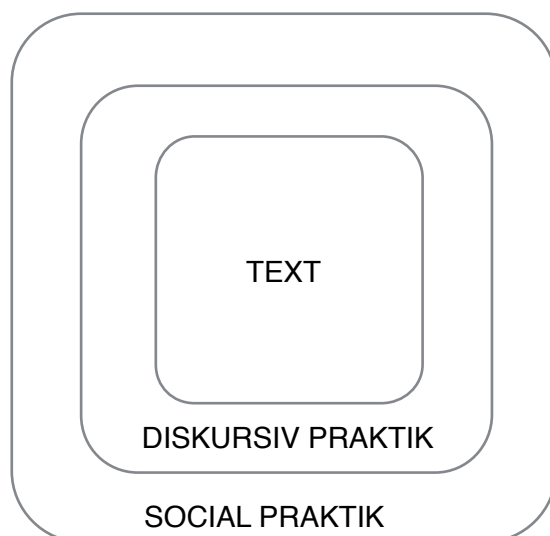
4.2 Faircloughs tredimensionella modell

Som politisk praktik etablerar, vidhåller och förändrar diskurs maktrelationer, så även de kollektiva entiteter mellan vilka maktrelationer uppstår. Diskurs som en ideologisk praktik konstituerar, naturaliserar, vidhåller och förändrar hur betydelsefull världen är från olika positioner i maktrelationer. Diskurs kan som politisk praktik ses, inte enbart som ett utrymme för maktkamp, utan även som en del av maktkampen. Diskursiva praktiker kan kopplas till konventioner som naturaliserar specifika maktrelationer och ideologier, dessa konventioner och hur de uttrycks är fokus för kampen (Fairclough, 1992).

Norman Fairclough (1992) diskuterar Michel Foucault, som haft stort inflytande på sociala vetenskaper och humanism, samt populäriseringen av diskurs som koncept och diskursanalys som metod kan delvis hänvisas till det inflytandet. Faircloughs version av diskursanalys skiljer sig något från Foucaults, och han själv beskriver det som att det finns en stor kontrast mellan hans textorienterade diskursanalys (förkortat TODA; textually oriented discourse analysis), och Foucaults mer abstrakta förhållningssätt. Fairclough menar att en textorienterad diskursanalys kan bidra till mer tillfredsställande sociala analyser. Enligt Fairclough var Foucault till en början intresserad av vissa faser i sitt arbete med relativt specifika diskurser, nämligen de humanvetenskapliga; såsom medicin, psykiatri, ekonomi och grammatik. När det kommer till TODA inkluderas istället alla typer av diskurser, till exempel konversation, klassrumsdiskurser, mediadiskurser och så vidare. Vidare påpekar Fairclough att för TODA är analys av talade och skrivna språktexter centralt, men det är inte en del av Foucaults diskursanalys. Han fokuserar istället på kunskapsdomäner som konstitueras av regler såsom ”formationsregler” som definierar möjliga objekt, subjekt, koncept och strategier för en specifik typ av diskurs.

Kritisk diskursanalys ämnar att etablera samband mellan egenskaper hos texter, kännetecken för diskurs (textproduktion, konsumtion och distribution), och bredare sociokulturella praktiker. Med kritisk diskursanalys sätts länkar mellan sociala praktiker och språk i förgrunden, samt den systematiska undersökningen av samband mellan sociala processers natur och språktexters egenskaper. Det är en kritisk ansats till diskursanalys i den bemärkelsen att det ämnar göra samband mellan texters egenskaper och sociala processer och relationer (ideologier, maktrelationer) synliga, samt att kritisera dessa. Denna typ av samband är vanligtvis inte synliga för personer som producerar och översätter dessa texter (Fairclough, 1995).

Fairclough har utvecklat ett angreppssätt baserat på en tredimensionell uppfattning av diskurs och därmed en tredimensionell metod för diskursanalys. Både diskurs och andra förekommande instanser av diskursiva praktiker kan samtidigt ses som 1) en språklig text, talad eller skriven, 2) diskurspraktik, såsom textproduktion och tolkning av text, 3) sociokulturell praktik. Den diskursanalytiska metoden involverar en lingvistisk beskrivning av den språkliga texten, en tolkning av relationen mellan den (produktiva och tolkande) diskursprocessen och texten, samt en förklaring till relationen mellan de diskursiva processerna och de sociala processerna. En särskild egenskap för den här ansatsen till diskursanalys är att länken mellan sociokulturella praktiker och text förmedlas genom diskurspraktik, vilket innebär att hur en text är producerad eller tolkad beror på vilken natur den sociokulturella praktiken har som diskursen är en del av, detta inkluderar även relationen till existerande hegemonier. Typbeteckningen för produktionen av textens diskurspraktik formar texten och lämnar spår av ytliga kännetecken i texten, och tolkningen av textens diskurspraktik bestämmer hur dessa ytliga kännetecken hos en text ska tolkas (Fairclough, 1995).

Figur 1. Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys
 Figur: Författaren efter Fairclough, 1992:73

Enligt Fairclough bidrar diskurs till att konstruera sociala identiteter, sociala relationer och kunskaps- och betydelsesystem. Därmed har diskurs tre funktioner som består i: en identitetsfunktion, en ”relationell” funktion och en ”ideationell” funktion. Vid analys av diskurs bör fokus ligga på två dimensioner: den kommunikativa händelsen, som är ett fall av språkbruk, till exempel en tidningsartikel eller en intervju. Diskursordningen som består av diskurser och genrer är summan av de diskurstyper som används inom en social institution eller en social domän. Diskurstyper, diskurser och genrer, används på bestämda sätt i varje diskursiv praktik, alltså i produktion och konsumtion av tal och skrift. Alla fall av språkbruk är en tredimensionell kommunikativ händelse, där de tre dimensionerna är just text, diskursiv praktik och social praktik. De här tre dimensionerna ska användas i en konkret diskursanalys av en kommunikativ händelse, vilket innebär att fokus ligger på textens egenskaper, de produktions- och konsumtionsprocesser som finns bundna till texten och den kommunikativa händelsens bredare sociala praktik (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

4.3 Kritik mot val av metod

Problem som kan uppstå vid kritisk diskursanalys kan till exempel vara att det inte finns några tydliga gränser mellan diskursanalysen och analysen av den sociala praktiken. Fairclough erbjuder inga riktlinjer för hur stor omfattning den sociala analysen behöver ha, eller vilka former av sociologisk teori och kulturteori som kan eller bör användas. Vidare är det oklart var och hur det diskursiva påverkas och förändras av det icke-diskursiva, och vice versa (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Mycket av den kritik som riktas mot kritisk diskursanalys fokuserar alltså på att det är en diffus analysmetod som saknar tydliga riktlinjer för hur den egentligen ska genomföras. Detta kan givetvis leda till problem i samband med reliabilitet och validitet, men i det här fallet har det valts att betraktas som en fördel. Det finns fortfarande riktlinjer, men eftersom dessa kan tolkas på varierande sätt finns även möjligheten till att göra egna tolkningar som i sin tur kan leda till nya tankar och perspektiv i olika frågor.

För att komplettera studien ytterligare fanns till en början en tanke att eventuellt intervju en representant från vardera av de valda organisationerna, detta valdes dock bort på grund av att det med stor sannolikhet inte skulle tillföra någonting nämnvärt för den här studien. Mycket tyder på att det skulle sluta med en känsla av ”attack” från Djurens Rätts sida och ett ”försvar” från KRAV, vilket inte är någonting som eftersträvas eller skulle vara av värde för resultatet.

I den här studien genomfördes ingen analys angående hur texterna uppfattas, eller konsumeras, eftersom det dels inte ansågs relevant för ett givande resultat, men även på grund av tidsbrist. En sådan undersökning skulle kunna ha skett genom enkäter eller intervjuer, men detta ansågs överflödigt i det här fallet och valdes därför bort. Dock har det vid analysen funnits i åtanke hur andra läsare kan tänkas upplevas texten och detta har de fall det ansetts relevant påpekats för att ge mer substans åt resultatet.

4.4 Presentation av material

Enligt Winther Jørgensen & Phillips (2000) är valet av material beroende av problemformuleringen, ens egen kunskap gällande vilket material som är av relevans för den sociala domän eller den institution som intresse ligger på, samt om och hur det finns tillträde till det. För den här studien har alla dessa aspekter funnits i åtanke vid val av material. Det är i högsta grad kompatibelt med problemformuleringen då enbart sådant som producerats av organisationerna själva används för analys, inga svårtydda dokument har använts utan allt är producerat för att gemene man ska klara av att hantera det, samt att allt finns tillgängligt på respektive organisations hemsida.

Djurens Rätt och KRAV är två organisationer som har djurens väl i åtanke, detta visar sig på två mycket olika sätt och organisationerna skiljer sig när det gäller vilket budskap de vill framföra. Eftersom Djurens Rätt är en aktivistorganisation som protesterar mot utnyttjandet av djur framför de sitt budskap på ett något aggressivt sätt. Mycket av det som publiceras består av kritik mot hur djur behandlas i olika sammanhang och det går inte att ta miste på vad de står för och vilka åsikter de vill framföra. Det är dock inte enbart kritik och attacker, utan även positiva nyheter publiceras ofta, tillsammans med information om olika typer av sammankomster och ofta även tips på hur en kan leva ett djurvänligt liv. När det kommer till KRAV ser publikationerna något annorlunda ut, här ligger fokus snarare på marknadsföring av KRAV som miljömärkning. Ofta består nyheterna av information om nyligen KRAV-certifierade restauranger, besök hos KRAV-bönder och det mesta har en mycket positiv ton där KRAVs goda sidor lyfts fram.

Både KRAV och Djurens Rätt har nyhetsarkiv som går att finna på deras hemsidor, där de publicerar och sparar både större och mindre nyheter. Formen på dessa nyhetsuppdateringar varierar med allt från korta texter till artiklar och reportage. Nyhetsuppdateringarna för KRAV skiljer sig något från de på Djurens Rätts hemsida, KRAV har både ett arkiv för reportage och ett för nyheter och båda dessa har använts till materialet i den här studien. På KRAVs hemsida finns även ett arkiv för pressmeddelanden, som till största del tar upp nyheter som inte har någon relevans för studien, endast ett fåtal av dessa har använts för analys. I tillägg till material som finns att tillgå på hemsidorna för organisationerna, har även material insamlats från Djurens Rätts medlemstidning och KRAVs nyhetsblad KRAV-Aktuellt. Material för analys har alltså bestått av publikationer från

respektive organisation, vilket kan innebära både sådant som publicerats på hemsidan eller i medlemstidningen.

4.5 Urval

Till en början var tanken att börja några år bakåt och sedan systematiskt göra nedslag med jämna tidsmellanrum, för att få en bild över hur organisationerna påverkats av trender, pågående debatter och hur hållfasta de är vid sina ideologier och sina ståndpunkter. Då nyhetsarkiven inte sträcker sig tillräckligt långt bak i tiden för att detta skulle kunna genomföras, därför valdes istället ämnen ut där organisationerna visat ett aktivt engagemang. Detta för att kunna samla tillräckligt med material för att få ett mer pålitligt resultat. Urvalet skedde genom att de publikationer som fanns tillgängliga på hemsidorna ögnades igenom för att sälla bort sådant som uppenbart inte skulle vara av relevans för studien. I samband med detta upptäcktes ett antal områden där båda organisationerna visat aktivitet och därmed valdes dessa områden ut för noggrannare genomläsning.

Efter att materialet som behandlar dessa områden granskats mer noggrant bestämdes att fokusområden skulle vara: mjölkproduktion, betessläpp och kohållning, samt ägg- och kycklingproduktion. Valet av mjölkproduktion föll sig naturligt eftersom Djurens Rätt i samband med publiceringen av en rapport kallad Mjölkfabriken fått kritik av KRAV, som ansåg att rapporten gav en orättvis bild av ekologisk mjölkproduktion. Betessläpp/korna på vintern är ett område som de båda organisationerna framställer på mycket olika sätt, vilket bidrog till valet att använda detta som fokusområde. Slutligen valdes ägg- och kycklingproduktion som ett tredje fokusområde eftersom det verkade finnas vissa likheter i tankesättet kring hönshållning och detta eventuellt kunde bidra till att ge ett annorlunda perspektiv.

4.6 Källkritik av material

Allt material som använts är sådant som publicerats av organisationerna själva, med andra ord ingenting som publicerats *om* organisationerna av någon annan part. Eftersom KRAV är en organisation som har som mål att sälja sitt varumärke, är det mesta de publicerar vinklat och innehåller marknadsföring för att ge ett gott intryck. Detsamma gäller för Djurens Rätts publikationer, det är en politisk organisation som är ute efter förändring och protest, vilket speglas i deras texter. I det här fallet har det ingen större betydelse att materialet inte är objektivt, eftersom det inte är objektivitet som eftersträvas vid en diskursanalys. Istället kan detta snarare betraktas som en fördel för att kunna hitta tydliga diskurser, tack vare subjektivitet och starka åsikter.

Generellt för båda organisationerna är att för de nyhetsuppdateringar som gjorts på hemsidan, saknas ofta en namngiven författare, alltså finns ingen person presenterad för författandet av texten. Detta bidrar definitivt till en sänkt trovärdighet, dock behöver det inte nödvändigtvis vara ett problem för den här studien eftersom det inte är den rena faktan som är det intressanta, utan hur organisationerna framställer och förhåller sig till den. Viktigt att tillägga är även att när det gäller texterna från Djurens Rätt är det inte alltid förtydligt huruvida det är konventionell eller ekologisk produktion som kritiseras, vilket i vissa fall kan påverka resultatet. I de fall ingenting annat anges har valet gjorts att anta att det är konventionell produktion som menas.

4.7 Genomförande

För diskursanalys finns inget bestämt tillvägagångssätt, utan de flesta utgår från den specifika studien som genomförs och sin egen uppfattning om diskurs (Fairclough 1992). Med hänvisning till detta understryks att analysen har genomförts utifrån egna tolkningar av Faircloughs modell, vilket betyder att den eventuellt inte stämmer överens med hur andra skulle ha valt att tolka den.

Användandet av modellen har anpassats till den här studien och kan därmed se annorlunda ut för andra studier. Vid analys av texten har den tredimensionella modellen använts på ett sådant sätt att alla de tre dimensionerna har legat till grund för hur texten analyserats. Den har dock inte delats upp på ett sådant vis att varje dimension analyserats var för sig, utan texterna har i de flesta fall gått igenom systematiskt från början till slut, med undantag för vissa fall då en del ord eller citat samlats ihop för att visa en poäng eller liknande.

Med hjälp av den textuella dimensionen har ordval analyserats för att se om det funnits bakomliggande motiv eller liknande som kunde vara av värde för resultatet. Här har även modaliteter undersökts samt om det funnits någon agent eller inte och sedan har betydelsen av detta diskuterats. Vad gäller dimensionerna för social praktik och diskursiv praktik har dessa till stor del analyserats tillsammans, eftersom detta ansågs vara bästa sättet att få en mer intressant tolkning. Mycket av fokuset har legat på att ge utrymme för egna tolkningar för att kunna få en mer givande diskussion i slutänden, då målet har varit att finna nya sätt att resonera kring ämnet.

4.8 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

När det kommer till reliabilitet och validitet för diskursanalys uppstår viss problematik, eftersom de flesta, som tidigare nämnts, utgår från den specifika studien och en egen uppfattning om diskurs (Fairclough 1992). Detta gör att det på ett sätt inte helt går att fastställa någon reliabilitet och validitet på samma sätt som vid användandet av metoder som utgår ifrån en annan typ av fakta, som skulle kunna beskrivas som mer konkret. Enligt Börjesson & Palmblad (2007) kan kunskap inte avspegla en entydig verklighet, eftersom all kunskap är socialt konstruerad. De påpekar vidare att verklighet konstrueras när språk används. Med stöd av dessa påståenden kan alltså slutsats dras att eftersom alla inte har samma verklighet, kommer resultatet av en diskursanalys se annorlunda ut beroende på vem som gör den. Begrepp som reliabilitet, validitet och generaliserbarhet går alltså inte att applicera på diskursanalys eftersom diskurs är konstruerande, vilket innebär att när språk används konstruerar var och en sin egen verklighet.

Målet med den här studien är inte att komma fram till någon form av sanning, utan att istället kunna presentera nya perspektiv och tolkningar i ämnet. Att komma fram till en sanning med hjälp av diskursanalys är i de flesta fall inte helt möjligt och det är inte heller det som eftersträvas i den här studien. Målet är att öppna upp för nya synsätt och ge nya perspektiv, och för detta ändamål anses diskursanalys vara en passande metod, även om inte reliabilitet, validitet och generaliserbarhet kan appliceras.

5. Resultat

För det som är publicerat av Djurens Rätt gäller att om ingenting annat anges har det förutsatts att det är konventionell produktion det handlar om, vilket innebär att det som kritiseras kan se annorlunda ut inom KRAV-märkt produktion.

5.1 Mjölkfabriken

I en rapport kallad Mjölkfabriken skriver Djurens Rätt (Lindström, 2013) att den ekologiska industrin i stort sett ser ut som den konventionella, även om det finns vissa skillnader. De största skillnaderna de ser är att ekologiska djur får vara utomhus mer, som mest får 40 procent av fodret för ekologiska kor vara kraftfoder och allt foder måste vara ekologiskt odlat, samt att djuren ska ha fri tillgång till grovfoder. Ekologiska kor får hållas bundna, men de måste rastas minst två gånger i veckan, ekologiska kalvar får inte hållas ensamma mer än en vecka medan kalvar inom konventionell produktion får hållas ensamma i hela åtta veckor. Huvudsakligen ska de utfodras med mjölk, ej mjölkersättning, på ett sätt där de kan suga i sig mjölken i en naturlig position. På det stora hela är ekologiska kor ungefär lika sjukdomsdrabbade som konventionella, de drabbas lika ofta av juverinflammation, har mer parasiter men däremot mindre problem med hälta och virussjukdomar. Djurens Rätt påpekar i rapporten att KRAV-godkänd mjölkproduktion utmärkte sig ytterligare fram till 2012, detta tack vare att kalven och kon fick vara tillsammans under hela råmjölksperioden, ca 3-4 dagar. Denna regel ändrade KRAV från och med 2012 till att gälla enbart ett dygn som undre gräns för när kon och kalven får skiljas åt. Här menar Djurens Rätt att även om en mycket tidig separation inte medför lika stor känslomässig påverkan, går fortfarande kon och kalven miste om möjligheterna att utöva ett naturligt beteende. I sammanfattningen står enbart att:

”Ekologiskt är inte mycket bättre. Ekologiska kor får vara utomhus mer, och de får mer grovfoder. Men annars är det inte så stora skillnader från djurens perspektiv på ekologisk och konventionell produktion.” (Lindström, 2013)

Detta reagerar KRAV (2013.10.17) på och efter rapportens publicering svarar de med att de anser texten om ekologisk produktion i sammanfattningen som tendentiös, och att den sedan inte stämmer med vad som står om ekologisk produktion i själva rapporten. KRAV menar att trots att flera av fördelarna med KRAV-certifierad produktion inte nämns, är det tydligt att det är stor skillnad mellan KRAV-certifierad produktion och konventionell produktion när det kommer till djurvälståndet. Därefter tas några, enligt KRAV, viktiga punkter upp som de saknar i Djurens Rätts rapport. Dessa innefattar att KRAV-certifierade kor får KRAV-certifierat foder som producerats ekologiskt vilket innebär en lägre belastning av hälsoskadliga substanser, fri tillgång till gräs eller annat grovfoder som är naturligt för idisslande djur, KRAV-certifierade kor får vara ifred när de kalvar, förebyggande behandlingar mot parasiter och dylikt är inte tillåtet, men alla djur ska behandlas vid behov, mer än en gång per år kontrolleras KRAV-certifierad djurhållning av oberoende revisorer som fokuserar på god djurvälstånd.

Djurens Rätt (2013.10.17) besvarar KRAVs kritik mot rapporten först och främst med att de inte delar KRAVs uppfattning om att djurvälståndet skiljer sig väsentligt mellan KRAV-certifierad produktion och konventionell produktion. Vidare menar de att skillnaderna är större inom andra områden än mjölkindustrin, som exempelvis grisar, hönor och kycklingar som får utevistelse och

betesgång inom KRAV, men som inom motsvarande konventionell produktion inte får möjlighet att gå ut alls. För mjölkindustrin bedömer Djurens Rätt att skillnaderna mellan KRAV-certifierad och konventionell produktion inte är särskilt stora vad gäller djurskyddsnivån, skillnaderna som finns tas upp i rapporten även om inte alla nämns i sammanfattningen.

Genom att använda kategoriska modaliteter, samt objektiva modaliteter istället subjektiva, framställs ofta massmediernas tolkningar som sanningar. I samband med mediernas användande av kategoriska modaliteter både speglas och främjas deras auktoritet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Detta använder sig både KRAV och Djurens Rätt av, som vi kommer se i analysen.

KRAV skriver följande om rapporten:

”Där framgår, trots att många av den KRAV-certifierade produktionens fördelar inte har nämnts, tydligt att det är en väsentlig skillnad för djurvälståndet mellan KRAV-certifierad produktion och konventionell produktion.” (KRAV, 2013.10.17)

Här staterar KRAV syftet med texten och tar en tydlig position där de vill ta avstånd från konventionell produktion och påvisa att det råder *väsentlig skillnad* gällande djurvälståndet mellan KRAV-certifierad produktion och konventionell produktion. Detta kan betyda att de vill påvisa att deras mål för djurvälstånd sträcker sig avsevärt mycket längre än de gör inom konventionell produktion. Vidare används i texten ett språk där KRAV sätter sig själva i en maktposition och ”tilldelar” korna vissa rättigheter: ”KRAV-certifierade kor får KRAV-certifierat foder...”, ”KRAV-certifierade kor får vara för sig själva när de kalvar” (KRAV, 2013.10.17).

Genom att säga att korna *får* det ena eller det andra hamnar de alltså i ett underläge där det inte är en medfödd rättighet de besittit sedan tidigare. En gång i texten används ”har” istället för ”får”, vilket gör att korna direkt innehar rättigheten istället för att någon med större makt tilldelat dem den. Vid ett tillfälle används även ”ska”, i samband med att förebyggande behandlingar mot parasiter inte är tillåten nämns fortsätter texten med: ”/.../men alla djur ska behandlas vid behov”, samt ”lantbrukaren ska arbeta systematiskt för en bra djurhälsa” (KRAV, 2013.10.17). Här ”beordras” istället människan en plikt gentemot djuren, det är dock fortfarande människan som givit sig själv denna plikt.

KRAV nämner i sin text att KRAV-certifierade kor får KRAV-certifierat foder som inte innehåller kemiska bekämpningsmedel och därmed ger en lägre belastning av *hälsoskadliga substanser*. Här går att ställa frågan vem som tjänar på att korna inte får i sig hälsoskadliga substanser? Givetvis är det bra för korna att inte få i sig dem, men ska hänsyn tas till det syfte som antagligen ligger bakom är det med stor sannolikhet snarare så att det är för att människor inte ska få i sig dessa substanser. Det finns dock vissa delar av texten som även tyder på att djurens väl har en central del inom KRAV-certifierad produktion, till exempel nämns att korna har fri tillgång till ”/.../smakligt gräs eller annat grovfoder. För idisslare är detta naturligt.” (KRAV, 2013.10.17). Detta visar att KRAV har haft djurens naturliga beteende i åtanke, eftersom de infört den här regeln.

Igenom hela texten använder sig skribenten av ”KRAV-certifierad”, vilket ger en känsla av att marknadsföring av märket KRAV hela tiden funnits med i bakhuvudet vid författandet. Att KRAV

dessutom kände ett behov av att försvara sig, trots att kritiken i Djurens Rätts rapport ”Mjölksfabriken” inte var direkt riktad mot KRAV utan ekologisk mjölkproduktion i sig, är även det ett tecken på att de är måna om att skydda sitt varumärke.

När det kommer till Djurens Rätt, väljer de att inleda med:

”Djurens Rätt delar inte KRAV:s uppfattning om att det en väsentlig skillnad mellan KRAV-certifierad produktion och konventionell produktion” (Djurens Rätt, 2013.10.17)

Redan här visar de tydligt vilken riktning de tänker ta och att de inte håller med KRAV angående deras kritik mot rapporten. De visar dock ett tecken på osäkerhet när de skriver att:

”/.../skillnaderna mellan KRAV-certifierad produktion och konventionell produktion inte är så stora när det kommer till djurskyddsnivån” (Djurens Rätt, 2013.10.17)

Genom att lägga till ett ”så” tas en stor del av självsäkerheten bort från staterandet, när de dessutom fortsätter med att säga ”Skillnader finns, och vi tar upp dem i vår rapport, även om vi inte nämner alla i sammanfattningen” (Djurens Rätt, 2013.10.17) ges en ännu större känsla av att trots att de vill bemöta KRAVs kommentarer angående rapporten på ett något defensivt sätt, vill de hålla en god relation och inte förkasta vad som skrivs. Genom hela texten blandar skribenten mellan att skriva ”vi”, ”jag” och ”Djurens Rätt”, vilket inte ger ett enhetligt intryck och bidrar till att texten kan uppfattas som mindre trovärdig, samt att det kan leda till förvirring kring vem som skrivit den.

Angående KRAVs punkt gällande att KRAV-certifierade kor får KRAV-certifierat foder som inte innehåller några hälsoskadliga substanser, väljer Djurens Rätt att statera att detta inte är så mycket en djurskyddsfråga som en miljöfråga. De påpekar att den inte är oviktig men det framgår tydligt att de inte anser den vara relevant för sammanhanget. Här håller de alltså fast vid sin princip genom att välja att inte diskutera en fråga som inte direkt handlar om djurvälstånd. Samma sak gäller för KRAVs punkt som tar upp att förebyggande behandlingar mot parasiter och liknande inte är tillåtna, här påpekar Djurens Rätt att detta inte är en ”renodlad djurskyddsfråga”. De påpekar även att systematiskt arbete för en god djurhälsa inte är någonting som är unikt för KRAV-certifierad produktion, samt att djurhälsoproblem existerar både inom KRAV-certifierad och konventionell mjölkindustri. Därmed antyder Djurens Rätt åter att KRAV tar upp punkter som inte anses vara av relevans för kritik av rapporten. Vidare tar de en fortsatt defensiv ställning där de påpekar att ”KRAV har missat/.../” och ”/.../i sammanfattningen skriver vi också/.../” vilket ger ett intryck av att de genom att peka ut KRAVs bristande argument, sätter sig själva i en maktposition där de har rätten att bestämma vad som är rätt eller fel i sammanhanget.

Djurens Rätt skriver att ”Det är positivt att KRAV i sina regler anger att ’Platsbrist är inte skäl nog för att kon ska bindas upp vid kalvning’” och senare ”Det är positivt att KRAV-certifierad djurhållning kontrolleras” (Djurens Rätt, 2013.10.17). Även här sätter sig Djurens Rätt i en sådan position att de ger sig själva rätten att bestämma vad KRAV gör rätt eller fel, vilket visar att de har en stark tro på sin ideologi och att de i grund och botten är en aktivistorganisation. Djurens Rätt ”godkänner” på detta sätt KRAVs praktiker, vilket innebär att de givit sig själva rätten att bedöma. Efter att de skrivit att det är positivt att KRAV-certifierad djurhållning blir kontrollerad, tillägger

Djurens Rätt att det inte automatiskt betyder att djurskyddsnivån är högre inom KRAV-certifierad djurhållning än inom konventionell sådan. De gör därmed klart att det måste finnas bevis för att det ska ha någon betydelse för Djurens Rätt, annars finns det ingen poäng i att ha med den punkten. Slutligen tar Djurens Rätt upp en punkt som KRAV inte ens har nämnt, som de menar är en mycket viktig fråga för djurskyddet inom mjölkindustrin, vilket är separationen mellan ko och kalv.

”Tyvärr kan vi inte säga att KRAV skiljer sig från den konventionella produktionen på den punkten” (Djurens Rätt, 2013.10.17)

Genom att skriva ”tyvärr” antyder Djurens Rätt att det är beklagligt, det är dock inte helt tydligt vad som faktiskt beklagas. Att döma utifrån hela meningen verkar det dock som de menar att de hade velat kunna säga att KRAV skiljer sig från den konventionella produktionen, men tyvärr gör de inte det. Detta gör att Djurens Rätt återigen har givit sig själva rätten att bedöma KRAVs förhållningssätt till djurhållning. Texten avslutas med meningen: ”Det innebär ett stort lidande och förfarandet strider starkt mot djurens naturliga beteende” (Djurens Rätt, 2013.10.17), här använder sig Djurens Rätt av förstärkande ord som bidrar till att framhäva deras ståndpunkt. Värt att påpeka här är dock att Djurens Rätt har tagit sig friheten att bestämma vad djuren ska känna, de säger att det innebär ett stort lidande, utan att ha varit där och bevittnat det själva. Däremot förstärks det av att de säger att det strider mot djurens naturliga beteende, något som vanligtvis kan kopplas ihop med lidande hos djuren.

5.2 Djurhållning inom mjölkindustrin - släpp ut korna!

KRAV inleder sin artikel ”Våryra på årets första betessläpp” med:

”Det är nu snart dags för djuren att springa ut i vår luften. Kossor, grisar, höns och getter, alla vill de ut i den friska luften efter en lång vinter.” (KRAV, 2013.03.21)

Här används ingen agent, det specificeras alltså inte vem det är som släpper ut korna, vilket gör att det framstår som att det inte heller är någon som har hållit dem instängda. Genom att skriva på det här sättet behöver ingen hållas ansvarig för att korna (och de andra djuren) varit instängda hela vintern. Det framgår dock senare i texten där det står ”Bönderna släpper ut sina djur på lite olika tider...” (KRAV, 2013.03.21) att djuren blir utsläppta av en människa och har därmed förmodligen även blivit instängda av en sådan, vilket betyder att de inte har friheten att välja om de vill vara inne eller ute. Vidare skrivs att ”...det är alltid samma fest. Inte minst för djuren.” (KRAV, 2013.03.21) och här blir djuren tilldelade känslor, vilket innebär att författaren ger sig själv befogenheten att säga vad djuren kommer känna när de släpps ut på bete.

Det står även att djur på KRAV-certifierade gårdar ges möjlighet till att vara ute mycket och beta. På samma sätt som ”får” används i texten gällande kommentarer till Djurens Rätts rapport Mjölkfabriken, används ordet ”ges” på ett sätt som visar på att människan har givit djuren den här möjligheten (utifrån sin maktposition). Det står även att inom KRAVs djurhållning är detta en av de viktigaste grundtankarna, att djuren ska ges möjlighet att få vara ute och beta, vilket tydligt markerar att det strävas efter en god djurhållning.

Den här texten från KRAV karaktäriseras av en interdiskursivitet, då texten är skriven på ett mycket positivt och uppmuntrande sätt, det är uppenbart att det handlar om marknadsföring och att syftet är att locka privatpersoner att åka ut till gårdarna och titta på betessläppen. Ord som används som visar på att det handlar om någonting positivt är bland annat: våra, familjefesten, roliga aktiviteter och häftig upplevelse. Som avslutande mening står:

”Här hittar du information om KRAV-certifierade gårdar där bönderna tillsammans med sina djur välkomnar dig och våren med en häftig upplevelse.”
(KRAV, 2013.03.21)

Här visas tydligt att det är marknadsföring det handlar om, vilket med stor sannolikhet innebär att texten blivit väl genomarbetad och att den producerats med eftertanke. Det går även i den här meningen att se hur djuren blir tilldelade känslor i ”bönderna tillsammans med sina djur välkomnar dig”. Det går alltså att urskilja en marknadsföringsdiskurs, men även en djurvälståndsdiskurs som framträder där det talas om hur ”glada” djuren blir över att få släppas ut. Hos KRAV finns en vilja att visa upp att de driver med en god djurvälstånd. Texten karaktäriseras därmed av dessa två diskurser.

I ett reportage med en mjölkbonde som har KRAV-certifierad produktion beskrivs en idyllisk bild:

”Det ser onekligen väldigt fint ut när kalvarna diar sina amkor så att de blir alldeles mjölkvita i ansiktet. Och med det engagemang som Ingrid och Henrik visar sina djur kan man vara övertygad om att de lever ett bra liv på gården i Rytterne.”
(KRAV, 2013.03.20)

Det är tydligt att KRAV är måna om att ge konsumenter och medlemmar en bra och positiv bild av djurhållningen. I texten står ingenting som skulle kunna tolkas negativt utan bonden beskrivs som en riktig djurmänniska som kelar med sina kor. I citatet ovan står att ”/.../med det engagemang som/.../kan man vara övertygad om/.../”, detta påstående saknar legitimitet. Det finns ingenting som säger att engagemang kan vara bevis nog för att leda till övertygelse, det tappar alltså trovärdighet. Meningen är konstaterande, den uttrycks som om det vore en sanning men saknar grund, vilket gör att den inte känns helt trovärdig. På gården som beskrivs har de så kallade amkor, som de använder till sina kvigkalvar. Den här lösningen menar bonden är enkel när den fungerar:

”Fördelarna är att kalvarna blir intelligenta och sociala och lär sig staket av korna. En nackdel är att de kanske inte blir så tama, särskilt inte är de gått ute med amkorna.”
(KRAV, 2013.03.20)

Även om kalvarna inte får gå med sina egna mammor får de fortfarande möjlighet att dia på ett naturligt sätt, vilket visar på att det finns en strävan att, i den mån det är möjligt, låta dem utöva ett naturligt beteende. Texten tyder dock på att det i slutändan är människan som bestämt att det är såhär det ska vara, det är människan som tjänar på att kalvarna blir intelligenta och som förlorar på att de inte blir så tama. Att kalvarna ges den här möjligheten gynnar dem, men det är inte enbart därför de får göra det. Det finns även fler delar i texten som visar på att korna betraktas som en form av redskap: ”Betesdjuren gör ett fantastiskt jobb i landskapet...” (KRAV, 2013.03.20), att betesdjuren gör ett fantastiskt jobb i landskapet gynnar förvisso både dem och människan, men det

är fortfarande människan som gjort valet att släppa ut dem där och valet av formulering visar på att de delvis är där för att göra någon form av nytta för människan. Det är människan som finner glädje i att betrakta landskapet, korna vill bara beta. Bonden säger dock att:

”Det bästa med gården är samspelet mellan djuren och naturen/.../Att få vara med och skapa något med röjsåg och betande djur.” (KRAV, 2013.03.20)

Detta gör att hon sätter sig och djuren på samma nivå. Här vill hon att de ska arbeta tillsammans och förvisso finner förmodligen inte djuren samma glädje i det hela, men det kan betraktas som en vilja att befinna sig på samma nivå som djuren.

I reportaget nämns även att:

”För tio år sedan utökade Ingrid och Henrik besättningen från 30 uppbundna kor till 140 i lösdrift med robotmjölkning.” (KRAV, 2013.03.20)

Någonting som kan betraktas ur två synvinklar. Den ena är att de vill utöka produktionen och enda sättet att hålla så många kor är att ha dem i lösdrift. En annan är att de inte ville ha korna uppbundna och insåg att genom att göra på detta sätt, kunde de ha fler kor på gården. Att inte ha korna uppbundna ger dem definitivt bättre möjligheter att utöva ett naturligt beteende, jämfört med att de skulle stå uppbundna. Bonden nämner även själv att:

”Det är inte så kul för en ko att stå uppbunden. Uppbundna kor kan ju inte ens klia sig själva. Korna rör sig mycket mer nu och håller längre.” (KRAV, 2013.03.20)

Att korna inte kan klia sig själva och att de rör sig mer nu är konstaterande, det finns alltså ingen subjektivitet i det. Detta behöver inte nödvändigtvis betyda att det är en sanning, men det tyder på att där finns en faktisk vilja att korna ska ha det bra. Det faktum att det nämns att korna *håller* längre tyder dock på att de inte talas om som individer som *lever* längre, de har alltså inte samma värde som människan, utan är snarare människans egendom.

I april 2013 publicerade Djurens Rätt ”Förslag till nya Bregottfilmer” på sin hemsida. De menar att i Arlas Bregottreklam framställs det som om det är alltid sommar och korna får gå ute och beta med sina kalvar. Som kritik till detta har de egna förslag på teman för hur dessa filmer skulle kunna se ut. Denna text behandlar i huvudsak konventionell produktion, även om ekologisk produktion även nämns på ett ställe. Texten inleds med:

”I reklamens värld är det alltid sommar och korna går ute. En blick ut genom fönstret räcker för att väcka misstänksamhet, och vid närmare granskning finns det fler saker som inte riktigt stämmer med Arlas reklam.” (Djurens Rätt, 2013.04.04)

Redan här visar författaren att den här texten kommer vara av protesterande typ och att Djurens Rätt är ute efter att kritisera hur Arla framställer djurhållningen inom mjölkproduktionen. Texten innehåller mycket ironi och allt som sägs är konstaterande och lämnar inget utrymme för att det skulle kunna råda någon tvekan om att det de påstår är sant, de använder sig även av källhänvisning för den fakta de använder sig av för att styrka sina påståenden. Som förslag till de nya filmerna

presenteras fem rubriker, under vilka en förklaring följer som visar att korna inte har det bra. Den första är ”Vinter i Bregottfabriken”, där det står att ungefär 90% av sin livstid spenderar de flesta mjölkkor inomhus, deras tid ute på sommaren är bara ett kort avbrott från detta. Det här beskriver Djurens Rätt som ”semester från fabrikslivet”, vilket betyder att de anser att korna lever ett fabriksliv, de är redskap inom fabriken. Nästa rubrik är ”Dagisplats i Bregottfabriken”, som kritiserar att kalvar inom mjölkindustrin varken får dia eller komma ut. De tas från kon direkt efter födseln, här tilläggs dock att det är ett dygn som gäller för ekologisk produktion, och sedan får kalvarna vara ensamma i små burliknande boxar.

”Ut får de inte komma förrän de är sex månader - om det är sommar då. Annars får de stanna inne till nästa år.” (Djurens Rätt, 2013.04.04).

Detta skrivs på ett sätt som har en negativ betoning, där ”Ut får de inte komma...” konstateras direkt i början av meningen och ”Annars får de stanna inne...” avslutar för att lägga ytterligare betoning på det väsentliga i konstaterandet.

Den tredje rubriken som presenteras är ”Ergonomi i Bregottfabriken”, här kritiserar att nära hälften av alla mjölkkor är uppbundna under tiden de spenderar inne.

”Det är praktiskt att ha korna så. Maten går in i ena änden och gödseln kommer ut i den andra, och däremellan kommer mjölken. Men det är inte mycket till liv.”
(Djurens Rätt, 2013.04.04)

Korna beskrivs som om de vore maskiner och det påpekas att de inte har mycket till liv, vilket visar att Djurens Rätt anser att detta inte är god djurhållning. Även i den fjärde rubriken, ”Arbets skador i Bregottfabriken”, beskrivs korna som om de vore maskiner som enbart är till för att producera mjölk. Bland annat nämns att en stor del av korna drabbas av juverinflammation varje år, och att det energirika foder som korna får för att hålla en hög produktion leder till skador i klövarna. ”Dessa och flera andra sjukdomar är direkt kopplade till mjölkproduktionen, det vill säga kornas ofrivilliga ’arbete’ i fabriken.” (Djurens Rätt, 2013.04.04). Detta tyder på att Djurens Rätt menar att korna enbart är där för att arbeta, det vill säga producera mjölk, och ingenting annat. De är där för att tjäna människan, med andra ord. Sista rubriken de föreslår är ”Nyrekrytering i Bregottfabriken”, som tar upp att en ko insemineras en gång om året och är i princip alltid dräktig, digivande eller båda samtidigt. ”För att en ko ska producera mjölk måste hon precis som alla andra däggdjur föda barn.” (Djurens Rätt, 2013.04.04), här sätter Djurens Rätt kon i samma kategori som människan, människa och ko hamnar på samma nivå eftersom de båda är däggdjur. Ordvalet när det kommer till ”föda *barn*” bidrar till att kon får en större tillhörighet med människan, eftersom det oftast är just människans ungar som refereras till som ”barn”.

”Hälften av kalvarna får själva jobba i fabriken så snart de är gamla nog att föda barn. Den andra hälften, de som är hanar, slaktas och blir till kött innan sin tvåårsdag.”
(Djurens Rätt, 2013.04.04)

Genom att säga att kalvarna *själva* får jobba så snart de är tillräckligt gamla tillges de en individualitet och fräntas därmed maskinstämpeln, de är alltså inte maskiner och de förtjänar inte att arbeta i fabriken. När Djurens Rätt skriver ”/.../slaktas och blir till kött innan sin tvåårsdag”

använder de sig av ord som får läsaren att bli illa berörd. Att slaktas innan sin tvåårsdag är inte humant på något sätt, och genom att skriva om korna på ett sätt som får dem att framstå som mer mänskliga, väcker de förmodligen känslor hos läsaren. Hela texten tyder på att det finns en stor empati för korna och Djurens Rätt visar tydligt att de inte tycker att denna behandling av kor är godtagbar. Vid ett flertal tillfällen används ord och uttryck som är av negativ karaktär och ingenting av det som står skrivet skulle kunna tolkas som positivt för korna, det är tydligt vilket budskap Djurens Rätt vill förmedla och de gör det genom att öppet kritisera Bregottreklamen. De försöker inte dölja eller bädda in kritiken på något sätt, utan den förmedlas på ett klart och tydligt sätt, ironi används delvis som ett medel för att förtydliga detta. Det märks att Djurens Rätt är en protestorganisation och de uttrycker sig ofta inom den politiska diskursen.

I Djurens Rätts Medlemstidning (2013) har en ledamot skrivit en notis angående betessläpp med rubriken "Kosläpp-tivoli i beteshagen", där han tar upp hur bisarrt han finner detta evenemang. Hela texten är skriven på ett kritiserande sätt, där budskapet är mycket tydligt redan från början. I första meningen används ordet "djurindustrin", vilket i det är här sammanhanget får en negativ klang och skulle förmodligen inte användas av till exempel KRAV för att beskriva samma fenomen. Ordet används i meningen som följer:

"Den vanligen så ljusskygga djurindustrin bjuder in allmänheten hem till sig för att visa hur glada kor blir av att bli utsläppta efter att ha varit inspärrade sedan förra sommaren." (Djurens Rätt, 2013)

Genom att säga "Den vanligen så ljusskygga..." ges ett intryck av att det vanligtvis finns någonting att dölja, men författaren menar att genom att bjuda in allmänheten till att beskåda betessläppet, kan de välja att visa enbart sådant som är av positiv karaktär. Skulle en person utan förkunskap läsa texten, finns dock en möjlighet att den tolkats annorlunda. Det som avslöjar att det faktiskt inte handlar om någonting positivt är användandet av orden "vanligen" samt "inspärade". Som redan konstaterat visar det förstnämnda på att djurindustrin vanligtvis har någonting att dölja, och valet att använda inspärade ger inte en känsla av att det är någonting som korna valt frivilligt. Här impliceras att korna blivit frångagna sin frihet och de som berövat dem på denna är människor, vilket ger korna en underlägsenhet som här kritiserar av skribenten. Skribenten ställer frågan varför så få finner betessläpps-evenemang som någonting bisarrt, och visar därmed att han inte på något vis tycker att det är en bra företeelse.

Vidare påpekas att "Köttindustrin är under hård press" (Djurens Rätt, 2013), vilket sedan specificeras med att det gäller djurhantering på gårdar, i samband med transport och slakterier. Ett antal exempel till räknas upp och avslutas med meningen "Djurindustrin greppar efter halmstrån, och det halmstrå man valt är 'kosläpp'" (Djurens Rätt, 2013). Återigen används ordet "djurindustri" som ett tecken på missnöjet gällande djurhållningen i samband med livsmedelsproduktion. Det är tydligt att Djurens Rätt inte anser att denna aktivitet är någonting för djurindustrin att vara stolta över och som de bör visa upp, det påpekas återkommande i texten vad de anser om det hela. Även om det inte står skrivet rakt ut i just den här texten, går det fortfarande att utläsa att de anser det tragiskt att det som beskådas när korna släpps ut efter vinterinstängningen, tolkas som glädje och någonting positivt, när det egentligen är någonting helt annat. Ett exempel på detta är:

Generellt för texten är att den är genomgående skriven på ett konstaterande sätt vilket tyder på att författaren inte vill att det ska finnas något utrymme där den kan ifrågasättas. Detta kan vara ett tecken på suveränitet från KRAVs sida, de vill att det som publiceras ska vara trovärdigt och det ska inte råda några tvivel kring att de vet vad de talar om. Trots att texten är skriven på det här sättet kan ändå viss misstro uppstå hos läsaren då budskapet inte är helt konsekvent.

”Friska KRAV-märkta kycklingar”, så lyder rubriken på en artikel i KRAV-Aktuellt från oktober 2013, som tar upp att KRAV-märkta kycklingar är friskare än konventionellt uppfödda kycklingar.

”Den KRAV-märkta kycklingen är rund och fin och i bra kondition/.../levern och andra inre organ är ovanligt friska.” (KRAV-Aktuellt, 2013)

Detta skulle nödvändigtvis inte behöva betyda att KRAV-märkta kycklingar har det bättre än konventionellt uppfödda sådana, men att ”inre organ är ovanligt friska” tyder på att de skiljer sig från någonting annat, som i det här sammanhanget torde vara konventionellt uppfödda kycklingar. Även om det är ett mänskligt motiv som ligger bakom att kycklingarna är friskare, förändras inte det faktum att kycklingarna uppenbarligen mår bättre, vilket är gynnsamt för dem. Eftersom *är* används för att berätta att ”kycklingen *är* rund och fin” och ”inre organ *är* ovanligt friska” råder (enligt skribenten) ingen tvekan om att det är fakta som stämmer.

”KRAV-märkta kycklingar är av samma ras som konventionella, men får växa långsammare och slaktas först efter 70 dagar.” (KRAV-Aktuellt, 2013)

Här går först och främst att ställa frågan; varför göra skillnad på hur de föds upp? Detta faktum kan statuera exempel på hur människan bestämmer vilket öde som väntar kycklingarna (slutdestinationen är förstås slakt för både konventionella och KRAV-märkta kycklingar), det handlar alltså om huruvida det är ett lite längre drägligare liv som väntar. Det är människan som står med pekpinnen och dikterar vilken kyckling som ska få möta vilket öde. Samtidigt finns en uppenbar strävan efter att låta KRAV-kycklingar få leva ett drägligare liv under tiden de faktiskt lever, vilket tyder på att det finns en vilja att behandla dem med någon form av rättvisa.

Eftersom KRAV-märkta kycklingar har långsammare tillväxt än konventionella, har frågor väckts angående om de får för lite foder, vilket enligt en kycklinguppfödare inte stämmer. Det anses vara ett bekymmer att raserna inte är avlade för att passa KRAV-märkt produktion, men uppfödaren får det ändå att fungera.

”Med rätt fodersammansättning växer de lagom fort utan att det fattas dem något.” (KRAV-Aktuellt, 2013)

Att det krävs en speciell fodersammansättning som inte ser ut som den de ”vanligtvis” får för att de ska växa på rätt sätt tyder på att någonting någonstans har gått fel. Vad som kan utläsas här är alltså att människan har avlat fram en ras som är gjord för att växa till sig snabbt för att hålla uppe produktionen. Det faktum att detta blir ett problem i samband med försök att behandla kycklingarna bättre kan nästan betraktas som ironiskt. Här går dock att utläsa att det faktiskt råder stor skillnad

mellan KRAV-märkt produktion och konventionell, och att den KRAV-märkta är bättre för kycklingarna eftersom de, som redan konstaterats, i regel är friskare. Artikeln avslutas med:

”Försäljningen av KRAV-märkt kyckling går bra och Bosarpsyckling söker nu fler producenter.” (KRAV-Aktuellt, 2013)

Det här visar tydligt att det finns en efterfrågan på KRAV-märkt kyckling, huruvida konsumenterna väljer det tack vare bättre förhållanden för djuren eller för sin egen hälsa, går dock inte att utläsa här. Även här uppstår dock viss komplexitet eftersom det är gynnsamt för djuren att de får bättre behandling, och om fler väljer att köpa KRAV-märkta kycklingar kommer fler kycklingar att få det bra, men från ett annat perspektiv kan det diskuteras hur gynnsamt det egentligen är för kycklingarna att slaktas över huvud taget.

På KRAVs hemsida finns en artikel där en bonde intervjuas, efter att han fått KRAV att ändra regelverket för att han ska få ha får som sambetar med hönsen för att förhindra rovfågelattacker. Anledningen till att det först inte godkändes var på grund av att hönsens beten egentligen måste vara fällindelade, vilket de inte kunde vara om fåren skulle kunna beta tillsammans med hönsen. Efter att bonden kontaktat KRAV ändrade de snabbt regeln så att sambetet med fåren skulle kunna fortsätta. I artikeln diskuteras även hönshållning och bondens relation till höns.

”Kent hade höns som hobby redan som ung och det märks att han gillar hönor” (KRAV, 2013.03.19), efter att ha läst det här citatet uppkommer spontant en fråga: skulle någon kunna säga att den har människor som hobby? Att se höns (och andra djur) som en hobby tar ifrån dem deras egenvärde och de blir ett redskap för att underhålla och därmed gynna människan, på ett eller annat sätt. I tillägg står även att ”det märks att han gillar hönor”, vilket är ett konstaterande från skribentens sida som kan styrkas av andra delar i texten, till exempel:

”En tung måndagsmorgon blir jag alltid glad av att komma ut i hönshuset.”

”Kent brinner för att hönsen ska vara ute mycket och lägger ner mycket tid och energi på det.” (KRAV, 2013.03.19)

Det finns dock ingenting som säger att bara för att bonden tycker om hönor, betraktas de som jämlikar, eller att det är ömsesidigt. Människan blir glad åt att komma ut i hönshuset, men det finns ingenting som säger att hönsen blir glada över att människan kommer dit. Givetvis finns en möjlighet att de blir det, eftersom människan är den som släpper ut dem och förser dem med mat, men en sådan känsla kanske inte bäst beskrivs som ”glädje”. Det andra citatet tyder dock på att det ändå finns ett starkt intresse i att hönsen ska ha det bra, eftersom bonden uppenbarligen lägger ner på tid och energi på att hönsen ska få vara ute mycket. Genom att låta hönsen vara ute får de även större möjlighet att utöva ett naturligt beteende, än om de skulle suttit instängda i burar eller vara frigående inomhus. Valet att skriva att bonden ”brinner för” att hönsen ska få vara ute indikerar att skribenten har noterat någonting som bevisar att bonden har en passion för att låta hönsen vara ute. Vi kan dock fortfarande inte veta om det är hönsens väl som är anledningen till denna passion, eller om det är intresset för hönshållning (hobbyn) i sig. Det som talar för hörnornas väl är att det nog kan anses något ologiskt att göra sig ett sådant besvär om det inte fanns något genuint intresse i hönsens

välfärd bakom det hela. Värt att påpeka är dock att det fortfarande finns en tydlig uppdelning mellan människa och djur.

”Den här produktionsformen är trevlig, att hönsen får gå ut.” (KRAV, 2013.03.19), här benämns hönshållningen som ”produktionsform”, vilket innebär att på samma sätt som när de benämns som hobby, fråntas de även här sitt egenvärde och sin individualitet och därtill även sina rättigheter. Som tidigare nämnts visar användandet av att hönsen *får* gå ut att de tillåts av människan att gå ut. Samtidigt visas en tydlig vilja att hönsen ska ha det bra och få utöva sitt naturliga beteende genom att de faktiskt får vara ute.

”Det enda de inte gillar är stark blåst och hällregn. Kyla är inget problem och lätt duggregn älskar de, när de kan gå ut och leta dagmaskar.”
(KRAV, 2013.03.19)

Hönsen blir här tilldelade känslor, som människan har gissat sig till. Det kan dock försiktigt gå att anta att eftersom de ”inte gillar stark blåst och hällregn”, har de vid något tillfälle fått möjligheten att gå ut men valt att stanna inne. Detta går inte att veta säkert eftersom vi inte vet vad som ligger bakom antagandet att de inte gillar den här typen av väder, men någonting har ändå fått människan att göra den bedömningen. Eftersom vi inte vet huruvida hönsen får välja själva om de vill vara ute eller inne, eller om de blir tvingade till det ena eller det andra, finns egentligen ingen möjlighet att säga någonting om just den delen.

På flera ställen i texten används ord som tydligt visar att det är människan som tillåter hönsen eller ger dem möjligheten att utöva visst beteende.

”Vi släpper ut hönsen tidigt på våren och förra året fick de gå ute till november. Vi putsar betena frekvent, för då får vi ut hönsen mer. Vi ställer ut balar med helsädesensilage så att de får sysselsättning på betet. Vi har också tuppar och har märkt att de är bra på att dra ut hönsen.” (KRAV, 2013.03.19)

Det här citatet visar tydliga exempel på ett sådant språk där människan har en maktposition och ger hönsen sin tillåtelse att göra det ena eller det andra. ”Vi släpper ut hönsen”, ”Vi putsar betena”, ”Vi ställer ut balar”, med detta menas alltså att det är människan som har skapat förutsättningarna för att hönsen ska kunna bedriva vissa aktiviteter. Till detta hör även ”förra året *fick* de gå ute” och ”de *får* sysselsättning”, som visar att hönsen blivit givna möjligheten av människan och att detta med andra ord inte är någon rättighet de besitter från början.

Artikeln avslutas på följande sätt:

”Lantbrukare är inte vana vid att få tycka till. Många upplever nog en maktlöshet, att man är i händerna på andras beslut som man inte kan påverka.”
(KRAV, 2013.03.19)

Vad som är intressant här är om ”lantbrukare” skulle bytas ut mot ”djur”, skulle detta beskriva djurens situation relativt väl. Speciellt att vara i händerna på andras beslut som inte går att påverka.

Poängen här är att det även människor emellan finns tillfällen då en individ kan känna maktlöshet och sakna rättigheter och förmåga att göra vad den önskar.

Generellt för de här tre texterna från KRAV är att de varken är defensiva eller har någon nämnvärd marknadsföringsdiskurs. De diskurser som återfinns tydligast ligger inom produktion/konsumtion och ekologisk djurhållning, men även till viss del djurskydd. Generellt för de texter som publiceras på KRAV är att de är av positiv karaktär och hela tiden innehåller en medvetenhet om hur KRAV framställs och framförallt vilken bild de vill ge av organisationen och varumärket.

Djurens Rätt tar en tydlig distans till att hålla hönor i bur. I en publikation på hemsidan skriver de att: "Djurens Rätt arbetar sedan många år tillbaka för att hönor inte ska hållas i burar." (Djurens Rätt, 2013.11.28). I den här meningen finns ingenting som kan ge upphov till tvivel kring vad Djurens Rätt strävar efter, de påpekar även att de varit engagerade i ämnet sedan många år tillbaka. Genom en kampanj har de fått tre livsmedelsaffärer att sluta sälja burägg, vilket visar på ett stort engagemang i frågan. I samband med att branschorganisationen Moderna Ägg inledde en informationskampanj riktad mot svensk dagligvaruhandel, där de vill lyfta fram fördelarna med burägg, meddelar Djurens Rätt att de skickat en skrivelse till ett antal butikskedjor. Även detta är ett tecken på engagemang i frågan och att de inte anser att hönor ska sitta i bur.

".../djurhälsan är viktig, men inte den enda parametern av betydelse för hur djuren mår. Djurvälståndet handlar om djurens upplevelse av sin egen situation."
(Djurens Rätt, 2013.11.28)

Genom att säga att djurvälstånd handlar om djurens upplevelse av sin egen situation får djuren en slags rättighet. Deras upplevelser räknas och är värda att ta hänsyn till, på samma sätt som en människas. Det påpekas att det finns en skillnad mellan djurhälsa och djurvälstånd, och i djurvälståndet räknas alltså även djurens upplevelser in. Detta tyder på att Djurens Rätt inte ger vika utan fortsätter stå för sina principer. Vidare skrivs att:

"En god djurvälstånd förutsätter god hälsa men också mer än frihet från sjukdom. Djurhälsoförhållanden (hur sjuka eller friska djuren är) visar alltså inte hela bilden av hur hönorna upplever sin situation i de olika systemen i äggindustrin."
(Djurens Rätt, 2013.11.28)

Här går att dra paralleller till vad som räknas som god hälsa hos människor. I de flesta fall anses en människa inte vara helt frisk om hen inte mår bra både fysiskt och psykiskt. På samma sätt menar Djurens Rätt att en god djurhälsa inte behöver betyda en god djurvälstånd. I detta citat konstateras allt mycket enkelt, på ett sätt som indikerar att det är ren fakta det handlar om. Det finns ingen tvekan i det som konstateras, vilket kan tyda på att Djurens Rätt anstränger sig för att framstå som de verkligen har koll på vad de talar om. Detta leder till att läsaren inte känner en direkt vilja att ifrågasätta det som står utan snarare accepterar det och tar det som en sanning. "För att få en bredare bild är aspekten möjlighet att bete sig naturligt viktig att väga in." (Djurens Rätt, 2013.11.28), här betonar Djurens Rätt en av de viktigaste delarna gällande djurvälstånd, att djuren ska få möjlighet att bete sig naturligt. Eftersom det inte står någonting om att djuren ska ges möjlighet att bete sig naturligt, finns en antydning till att detta ska vara en självklarhet. Djuren ska

alltså *ha* möjlighet att bete sig naturligt, utan att människan ska behöva ge dem sin tillåtelse att göra det.

Avslutningsvis betonar Djurens Rätt att ”/.../förutsättningarna att förbättra för hönorna är större i frigående system än i burar.” (Djurens Rätt, 2013.11.28), vilket är det budskap som tydligt varit intentionen att förmedla genom hela texten. Språket är mycket sakligt och ingenting av det som skrivs talar för någonting annat än att det är djurens väl som står i fokus. Djurens Rätt håller sig inom en djurvälståndsdiskurs som även involverar djurhälsa och politik. Det finns ingenting som tyder på att Djurens Rätt skulle vara ute efter att på något sätt marknadsföra sig, utan denna text ämnar att upplysa, engagera och bidra till diskussion.

I en annan text, publicerad tidigare samma år, lyder rubriken: ”Hönor måste få bete sig naturligt” (Djurens Rätt, 2013.03.28). Även i den här texten, som handlar om konsumentval, är budskapet tydligt; hönor ska inte behöva vara instängda i burar. Enligt en undersökning beställd av Djurens Rätt är det endast 13 procent av konsumenterna som väljer ägg efter pris.

”Hela 44 procent väljer ägg utifrån att de är ekologiska eller kommer från frigående hönor, och för dessa konsumenter är det hönornas möjlighet till naturligt beteende som är den viktigaste anledningen.” (Djurens Rätt, 2013.11.18)

Eftersom det står ”hela” framför ”44 procent” bidrar detta till att läsaren automatiskt ser det som en stor siffra och att meningen får en positiv karaktär. 44 procent är förvisso ett relativt högt tal, men det är fortfarande under hälften och trots det ser Djurens Rätt det som en framgång. Detta kan tolkas som att Djurens Rätt jobbar hårt och finner glädje i varje litet framsteg som görs i frågor de är engagerade i. De påpekar även att det är ”hönornas möjlighet till naturligt beteende” som fått konsumenter att välja ägg som inte kommer från burhöns, vilket åter markerar hur viktigt de anser det vara att djur ska få utöva sina naturliga beteenden.

Med i texten finns även ett citat av Djurens Rätts förbundsordförande, Camilla Björkbom:

”Vi har arbetat länge för ett förbud mot att hålla hönor i burar. Undersökningen visar att djurens förhållanden är viktigare än priset för de flesta konsumenter.”
(Djurens Rätt, 2013.11.28)

Det här citatet förbryllar, eftersom det egentligen inte bidrar särskilt mycket till diskussionen. Givetvis bidrar det till att förmedla budskapet att Djurens Rätt är emot att hönor ska hållas i bur, men att i samband med detta påpeka att djurens förhållanden går före pris för de flesta konsumenter stämmer inte helt. Det står i texten att ”Endast 13 procent av konsumenterna ser till priset i första hand när de köper ägg.” (Djurens Rätt, 2013.11.28), men det står ingenstans att de resterande procenten väljer utifrån hönsens förhållanden, och det är ”bara” 44 procent som väljer ägg utifrån att de är ekologiska. Med andra ord bidrar uttalandet snarare till att det ger en möjlighet att ifrågasätta vad som egentligen sägs och huruvida det stämmer eller inte.

Vidare presenterar Djurens Rätt att deras kampanj mot att sälja burägg i butiker resulterat i att två kedjor tagit bort dem helt och att försäljningen minskat på två till. Därmed visas åter det politiska

engagemanget och Djurens Rätt behåller den politiska diskursen i sammanhanget. Det är dock inte den som är den mest framträdande, även om den finns med, utan det är djurvälståndet som står i tydligt fokus.

Djurens Rätt är även aktiva gällande kyckling- och kalkonköttproduktion, något som tas upp i en artikel i samband med att de släppt en rapport i ämnet. Det stateras att: ”/.../svenska kyckling- och kalkonköttproduktionen inte uppfyller djurskyddslagets krav på att djur ska skyddas mot lidande/.../” (Djurens Rätt, 2012), ett anklagande som kan betraktas som relativt allvarligt. Därmed kan det vara troligt att Djurens Rätt inte skulle göra det om det inte fanns bevis att backa upp det med.

”Årligen drabbas runt tio miljoner kycklingar av smärtsamma benfel på grund av skoningslös avel och fortfarande trängs uppemot 24 kycklingar per kvadratmeter i enorma staplar med tiotusentals djur.” (Djurens Rätt, 2012)

I detta citat används ord som ”smärtsamma” och ”skoningslös”, vilket ger större effekt och får läsaren att känna mer än om de inte hade varit med. Vad som sägs är att kycklingarna *drabbas*, de har alltså inte orsakat skadan själva, utan det är ”på grund av skoningslös avel”. Det är med andra ord människan som har förorsakat kycklingarna den här smärtan, något som Djurens Rätt inte anser är acceptabelt. Vidare använder de sig även av ”trängs” (uppemot 24 kycklingar) och ”enorma” (staplar), vilket även det är förstärkande ord för att ge större eftertryck. Hade det enbart stått ”uppemot 24 kycklingar” skulle förmodligen inte effekten ha blivit densamma, läsaren kanske inte hade fått intryck av att det är något fel att ha 24 kycklingar på en kvadratmeter. Detsamma gäller för de enorma staplarna, Djurens Rätt använder sig av dessa förstärkande ord för att ge eftertryck åt vad som sägs och för att trigga känslor hos läsaren som kan öka medlidandet för djuren. Detta tyder på att det finns en ständig strävan efter att nå ut med sitt budskap och öka medvetenheten hos fler människor.

Sommaren 2012 samlade Djurens Rätt in 21 300 namnunderskrifter från allmänheten, som var riktade mot kycklingbranschen. Kraven avsåg: ”/.../nolltolerans mot transportdödlighet, ett stopp för snabbväxande raser samt utevistelse för alla kycklingar.” (Djurens Rätt, 2012) och genom att göra detta bevisar Djurens Rätt än en gång att de inte är en organisation som står vid sidan och tittar på, de kastar sig in i debatten med klorna utfällda. Även här får vi alltså ett tydligt bevis på den politiska betydelsen för organisationen och att det faktiskt är en protestorganisation. Användandet av ordet ”nolltolerans” och ”ett stopp för” visar hur viktig de anser att frågan är, eftersom det betyder att de inte är redo att kompromissa.

”Trots att det i denna stund finns nästan lika många kycklingar som människor i Sverige syns fåglarna aldrig till - de är inspärrade hela livet.”
(Djurens Rätt, 2012)

Åter görs en jämförelse med människor, för att göra en tydlig poäng. Genom att säga att det finns ”nästan lika många kycklingar som människor” får läsaren en bild av hur många kycklingar det faktiskt finns, och kan sedan föreställa sig hur det skulle vara om alla dessa människor var de som var inspärrade. Konstaterandet att ”de är inspärrade hela livet” staterar tydligt att kycklingarna är

instängda helt mot sin vilja, och det är människan som har spärrat in dem, vilket, som tidigare, visar på människans maktposition gentemot djuren. Den här handlingen motsätter sig Djurens Rätt starkt.

”När de är fem veckor gamla sopas de upp av en maskin och packas i lådor för att skickas till slakt. Närmare frisk luft och solsken än så kommer de inte./../med vår kampanj hoppas vi att folk får upp ögonen för hur hemskt kycklingar faktiskt behandlas/.../”

(Djurens Rätt, 2012)

I första meningen av det här citatet talas det om kycklingarna som om de vore någonting ”icke-levande”, som om de vore någon typ av saker (bortsett från att de skickas till slakt). ”Packas i lådor” får det att låta som om det handlar om vilken typ av vara som helst och inte någonting levande, vilket det i högsta grad är. Genom att använda den typen av uttryck skapas en ilska hos läsaren, för de flesta skulle förmodligen inte anse att det är okej att ”sopa upp” någonting levande med en maskin för att sedan packa det i lådor. Även ”närmare frisk luft och solsken än så kommer de inte” skapar känslor hos läsaren och det är med största sannolikhet detta Djurens Rätt är ute efter. De vill skapa sympatier hos de som läser för att få ännu mer stöd i frågan, ju fler som engagerar sig desto större möjligheter får organisationen. Att kalla det marknadsföring vore kanske inte helt rätt, men Djurens Rätt spelar definitivt på att använda sig av ord och uttryck som får läsaren att känna, reagera och förhoppningsvis engagera sig. Sista meningen bevisar detta mycket tydligt, ”hoppas vi att folk får upp ögonen” säger i princip att de vill att folk ska engagera sig. Utan sina medlemmar och folks engagemang skulle det bli mycket svårt för Djurens Rätt att existera, vilket gör det fullt förståeligt att de gör allt i sin makt för att faktiskt engagera sin omvärld med hjälp av alla medel de kan tillgå.

6. Diskussion

6.1 Reflektioner kring metod och resultat

Den valda metoden passade mycket bra för den här typen av studie då det, framförallt i Djurens Rätts texter, gick att urskilja flera diskurser. I KRAVs texter uppstod bitvis viss svårighet eftersom de inte har en lika tydlig agenda och inte uttrycker åsikter på ett lika aggressivt sätt. De valda texterna fyllde sin funktion, dock kunde de eventuellt ha givit ännu bättre resultat om tid funnits att gå igenom dem mer noggrant innan de valdes ut. Detta betyder dock inte att de som faktiskt valdes ut bidrog till ett sämre resultat, men hade andra texter använts skulle förmodligen resultatet se något annorlunda ut. Även metoden fyllde sin funktion väl, en annan typ av metod hade förmodligen inte givit ett lika bra underlag för diskussion, då diskursanalys ger mycket utrymme för egna tolkningar och därmed bidrar till nya sätt att tänka och reflektera.

6.2 Identifiering av ideologier

Påståenden som att alla värden i slutänden är mänskliga värden och att det bara är människor som har ett inre värde (Nolt, 2013), samt att mellan människor och övrig levande och död natur går en avgörande skiljelinje (Ariansen, 1993), går ihop med hur KRAV framställer sin syn på djurhållning. Om det enbart är mänskliga värden som räknas och det enbart är människor som har ett inre värde, kan alltså icke-människor bara ha ett värde om de fått det av människan. Inom KRAV används djuren till någon form av produktion, vare sig det är mjölk- och äggproduktion eller om det är köttproduktion, är det här de får sitt värde för människan. Eftersom djuren själva inte har valt att jobba för människan i de här produktionerna, kan det inte vara någonting annat än en antropocentrisk ideologi som ligger till grund för KRAVs principer. Etisk antropocentrism kan sammankopplas med skyldigheter att utföra handlingar som även kan gynna icke-mänskliga varelser, men dessa skyldigheter är i de flesta fall svagare än att handla på ett sätt som är gynnsamt för andra människor (Nolt, 2013). Det här kan relateras till hur KRAV förhåller sig till djurhållning, vid flera tillfällen går att urskilja hur människan utför en handling som är gynnsamt för djuren, som kan förklaras av att det görs utifrån att det finns en skyldighet till det.

Detta märks exempelvis i användandet av uttrycket att djuren ”får” någonting, de blir tilldelade det av människan, eller användandet av ”ska” i samband med att människan måste göra någonting för djuret. KRAV skriver i texten angående Djurens Rätts rapport ”Mjölkfabriken” att deras kor *får* KRAV-certifierat foder och att de *får* vara för sig själva när de kalvar, i samma text står även att djur *ska* behandlas vid behov och att lantbrukaren *ska* arbeta för en god hälsa hos djuren (KRAV, 2013.10.17). Att människan har valt att göra detta är inte tack vare djurens medfödda rättigheter, utan om vi ska utgå från Nolts förklaring, snarare på grund av att människan har skyldigheter att göra det. I slutänden gynnas dessutom även människorna av att utföra dessa handlingar, genom att de till exempel får giftfritt kött och bondens arbetsbörda underlättas av att ha friska djur, vilket faller i linje med argumentet att i de flesta fall är skyldigheter att handla på ett sätt som är gynnsamt för andra människor starkare.

Till viss del skulle det här även gå att applicera på Djurens Rätt, men det finns ett antal punkter som talar emot att Djurens Rätt skulle vara drivna av en antropocentrisk etik. Först och främst vill de inte ens diskutera frågor som inte direkt rör djurskydd, vilket bland annat visar sig i att de påpekar

att KRAV-certifierade kor får KRAV-märkt foder snarare är en miljöfråga, än en djurskyddsfråga och därmed inte ser något behov av att diskutera den. Det visar sig även i att de gör jämförelser med människor, vilket även syns i att fler människor började se kampen mot djurs lidande som likvärdig med kampen mot förtryckta människors lidande (Ariansen, 1993). Exempel på en liknande jämförelse är att de säger att kor måste föda barn, precis som alla andra däggdjur (Djurens Rätt, 2013.04.04). Ett annat exempel finns i texten ”Köttindustrin är under hård press”, där de påpekar att vi inte skulle tolka glädjen, som människor känner när de blir frisläppta efter att ha varit tillfångatagna, som att de blivit behandlade på ett bra sätt (Djurens Rätt, 2013). Genom att göra de här jämförelserna med människor antyder alltså Djurens Rätt att djurs känslor bör betraktas på samma sätt som människors, vilket istället för oss in på spåret att Djurens Rätt baserar sina värderingar utifrån icke-antropocentriska ideologier.

6.3 Känslor och värden

De två viktigaste punkterna inom ekologisk uppfödning är att produktionen är miljövänlig och tar hänsyn till djurens behov (Barton Gade, 2002). Det råder ingen tvekan om att djurens väl definitivt har en central roll inom KRAVs produktion, detta syns bland annat i de två texterna som inkluderar intervjuer med KRAV-bönder. Den ena uttrycker bland annat att ”det bästa med gården är samspelet mellan djuren och naturen” och att tillsammans med djur och röjsåg få skapa någonting (KRAV, 2013.03.20) och den andre att han blir glad över att komma ut i hönshuset och det framgår att han brinner för att låta hönsen spendera mycket tid ute (KRAV, 2013.03.19). Det är tydligt att bönderna hyser någon form av välmenande känslor inför sina djur, det råder ingen tvekan om det, men det tar inte bort det faktum att djuren existerar för människans skull och inte för sin egen. Här går även att dra paralleller till Donna Haraways ”companion species”, vänarter, som sammanför människor med icke-människor. Hon skriver om hundar som ”partners in crime of human revolution” (Haraway, 2003:5), vilken även skulle kunna appliceras på bönder och deras djur. De lever i samexistens med sina djur och de utvecklas med djuren, och djuren med dem. De lever kanske inte på samma nivå och på samma villkor, men de påverkas av varandra. Eftersom djur och människa har utvecklats tillsammans har de även utvecklat ett beroende av varandra, det skulle inte vara ett alternativ att släppa ut de djur som används inom livsmedelsindustrin idag, eftersom de med största sannolikhet inte skulle klara sig själva ute i naturen. Detta på grund av samevolutionen med människan.

Feminister har aktivt utmanat tron på att naturen är stum och oföränderlig och att alla möjligheter för betydelse och förändring ligger i kultur, och de betraktar detta som en omskrivning av dualismen mellan natur och kultur (Barad, 2003). Att skriva isär natur och kultur, innebär att sätta naturen i ett underläge och ge människan ett övertag, detta kan kopplas ihop med exempelvis hur bönder använder sig av djuren och naturen i sina verksamheter. Utan djur och natur skulle inte bönderna kunna bedriva sin verksamhet och människan är alltså beroende av dem. Att säga att alla möjligheter för betydelse och förändring ligger i kultur, innebär ett antydande att djur (och natur) inte ska besitta dessa möjligheter eftersom det är människan som ska ha makten att förändra enligt sina preferenser.

På vissa punkter uttrycker sig KRAV på ett sätt som kan tolkas som att djuren snarare är maskiner än levande varelser, till exempel när hönshållningen beskrivs som ”produktionsform” eller ”hobby” (KRAV, 2013.03.19) och när de talar om att korna ”håller” längre istället för att de ”lever”

längre (KRAV, 2013.03.20). Genom att benämna djuren på det här sättet fråntas de förmågan att känna lidande eller välbehag, vilket enligt Singer (1990) innebär att det inte längre finns någonting att ta hänsyn till.

Problemet här är att bara för att djuren benämns som icke-kännande varelser, betyder det inte att de faktiskt är det. Även Djurens Rätt talar om djur i liknande termer, men de gör det för att bevisa en poäng. I texten "Förslag till nya Bregottfilmer" menar Djurens Rätt att korna lever ett fabriksliv och att det inte är mycket till liv (Djurens Rätt, 2013.04.04), alltså att de är redskap inom fabriken. Samma sak syns i texten där de beskriver hur kycklingar sopas upp av en maskin och packas i lådor för att sedan bli skickade till slakt (Djurens Rätt, 2012). Skillnaden när Djurens Rätt talar om djuren på ett sådant här sätt är att de gör det för att bevisa en poäng, de är *emot* att djuren blir objektifierade på det här viset. Istället går det att dra paralleller till Regans (1983) påstående att alla som besitter ett inneboende värde gör det lika mycket och det finns inga grader för det värdet. Genom att säga att kriteriet för "djur" inkluderar alla moraliska agenter och objekt, inkluderas både människor och icke-människor. Djurens Rätt protesterar mot människans orättvisa behandling av djuren inom livsmedelsproduktionen, vilket visar att deras värderingar kan stödjas av Regans idé om att människor är djur och alla djur är jämlikar.

Här kan vi även se till Karen Barads påstående om att "the only thing that does not seem to matter anymore is matter" (Barad, 2003:801) och att språk och kultur har fått för stor makt. När maktens produktivitet begränsas till ett socialt område, eller när materia enbart betraktas som en slutprodukt istället för en aktiv del av materialisering, luras materia på helheten av sin kapacitet (Barad, 2003). Om vi alla består av samma materia borde detta även innebära att vi är jämlikar, eftersom vi består av samma sak. Att då språk och kultur är det som anses vara de faktorer som avgör var makten ska ligga gör att hela bilden blir skev och orättvis. Detta skulle kunna förstärka Djurens Rätts argument om att människan också är ett djur, genom att vi alla är av samma materia som påverkas av olika sociala, kulturella och naturliga krafter i samband med materialiseringen.

"Vi" står inte utanför och observerar världen, utan vi är en del av den i dess pågående intra-aktivitet. Vi får vår kunskap för att vi är en del av världen i dess differentiella blivande, inte genom att stå utanför (Barad, 2003). Även här går det att räkna in djuren, som också är en del av världen, vilket innebär att kunskap inte kan vara någonting som är specifikt för människan. Om då även djuren besitter kunskap på samma sätt som människan, bör detta innebära att de kan ha samma värde som människan. Därmed faller även det antropocentriska argumentet att kunskap ska vara en av de egenskaper som skiljer djur från människor.

6.4 Djurrättsrörelsen

Både KRAV och Djurens Rätt är i behov av att engagera folk i sina organisationer, de gör det dock på två olika sätt. I vissa av KRAVs texter går det att urskilja en tydlig marknadsföringsdiskurs då de hela tiden har sitt varumärke i åtanke och det märks att de anstränger sig för att framställa det som att djur inom KRAV-certifierad produktion lever ett mycket gott liv. Detta märks även i att de kände ett behov av att "försvara" sig mot Djurens Rätts rapport "Mjölksfabriken", de vill göra det tydligt att det råder stor skillnad mellan KRAV-märkt och konventionell produktion. Vidare är de flesta av KRAVs texter av positiv karaktär och de målar onekligen upp en idyllisk bild av hur djuren har det

inom KRAV-märkt produktion, detta syns exempelvis i texterna om betessläpp och i reportaget med en mjölkbonde står bland annat att ”det ser onekligen väldigt fint ut när kalvarna diar sina amkor så att de blir alldeles mjölkvita i ansiktet” (KRAV, 2013.03.20). Detsamma gäller artikeln med en annan bonde som har höns, där beskrivs hur bonden brinner för att hönsen ska få komma ut och att han verkligen tycker om sina höns (KRAV, 2013.03.19). Det här behöver givetvis inte vara osant, men det finns viss anledning att tro att KRAV förmodligen väljer ut vilka bönder som ska intervjuas och vilka nyheter som ska publiceras.

Ska vi se till de motiv som bönder har för att gå över till ekologisk produktion som Åsa Lindqvist (2001) presenterar, blir detta än mer uppenbart. De anledningar hon räknar upp är: de som konverterar av etiska anledningar, sunt förnuft och kunskap, de som har en romantiserad bild av att leva naturligt och är intresserade av örter och naturmedicin, samt de som går över av ekonomiska skäl. Av de här motiven är det endast det första, av etiska anledningar, som kan ses som gynnande för djuren, de andra har alltså andra anledningar till att hålla en ekologisk produktion. Givetvis är det fortfarande bra för djuren oavsett vilka motiv bonden haft för att gå över till ekologisk produktion, eftersom kraven för djurhållning faktiskt är hårdare. Det går dock ändå att säga att KRAVs principer faller i linje med den grupp inom djurrättsrörelsen som kämpar för djurvälstånd, där fokus ligger på hur djur behandlas men där djuren fortfarande betraktas som mänsklig egendom (Gibson, 2011).

Som nämnt tidigare är även Djurens Rätt beroende av folkets engagemang, men till skillnad från KRAV spelar de istället på hur dåligt djuren har det. De använder sig ofta av förstärkande ord, som exempelvis ”stort lidande”, ”smärtsamma benfel” och ”skoningslös avel”, för att trigga känslor hos läsaren. Det här är alltså ett av Djurens Rätts medel för att få folk att reagera och engagera sig i olika frågor de anser viktiga. Djurens Rätt påpekar att djurvälstånd handlar om hur djuren upplever sin egen situation, en god djurvälstånd innebär mer än frihet från sjukdom och då säger inte djurhälsoläget allt (Djurens Rätt, 2013.11.28). Detta tyder på att deras principer, i motsats till KRAV, följer de inom djurrättsrörelsen som argumenterar för djurens rättigheter och menar att märkbar förändring inte kan ske så länge djur saknar ett eget värde och existerar som människans egendom (Gibson, 2011). Genom att säga att djurvälstånd handlar om djurens upplevelse av sin egen situation får djuren en slags rättighet, deras upplevelser räknas och är värda att ta hänsyn till på samma sätt som en människas.

6.5 Motsättningar och samverkan

Där KRAV målar upp en idyll, gör Djurens Rätt tvärtemot, de ifrågasätter idyllen. Detta märks tydligt i deras kritik mot Bregottreklamen (som förvisso till största del berör konventionell produktion, men även uppmålandet av en idyll ifrågasätts) och mot fenomenet betessläpp. Där KRAV framställer betessläpp som någonting roligt och bra, undrar Djurens Rätt varför så få ifrågasätter det. KRAV menar att det är bra att djuren får vara ute på sommaren, Djurens Rätt undrar varför de inte alltid får möjlighet att vara ute, här skiljer de sig förvisso till viss del, men samtidigt strävar båda efter samma sak. Inom KRAV finns åtminstone visionen om att låta djuren gå ute i den mån det är möjligt, vilket även syns i texten gällande hönsbonden, därför känns det ibland som om Djurens Rätt går lite väl hårt ut. Dessutom kommer Djurens Rätt med flera olika krav och synpunkter gällande djurhållning, men de erbjuder inga lösningar till problemen. Ska vi dock se till

vegetarismen, som förespråkar ett avskaffande av lantbruksdjursuppfödning och moderna djurfabriker (Regan, 1983), finns det en möjlighet att detta är den lösning Djurens Rätt indikerar.

En punkt där KRAV och Djurens Rätt är inne på samma spår är inom äggproduktion och kycklinguppfödning. Båda organisationerna är emot att ha hönor i bur och de är emot att kycklingarna ska ha en för snabb tillväxt. Detta talar för att de båda organisationerna har en vilja att låta djuren leva naturligt och även om de ideologier som ligger bakom motivet till att låta dem göra detta skiljer sig, arbetar de fortfarande mot samma mål. Här kan vi alltså tydligt se hur de faktiskt kan samverka och ha samma mål i åtanke, det sker bara på olika sätt. KRAVs approach är att uppmuntra fler konsumenter att köpa KRAV-märkta produkter, de försöker även få fler bönder att producera KRAV-märkt kycklingkött, vilket syns i artikeln där de skriver att Bosarpsyckling söker fler producenter (KRAV-Aktuellt, 2013). Djurens Rätt däremot använder sig av metoder som kan synas inom djurrättsaktivismen, till exempel bojkott. Detta märks bland annat i deras äggkampanj och aktioner mot kycklingbranschen, genom att göra folk uppmärksamma på hur djuren behandlas, vill Djurens Rätt få konsumenterna att tänka efter i sina val.

I samband med att Djurens Rätt presenterar resultatet av sin undersökning gällande ägg, är de mycket positiva till att konsumenterna väljer ägg utifrån att de är ekologiska eller kommer från frigående hönor (Djurens Rätt, 2013.11.18). Djurens Rätt antyder alltså att det bästa alternativet när det kommer till ägg, är att välja ekologiska. Som nämndes tidigare är både KRAV och Djurens Rätt emot för snabb tillväxt hos kycklingar, även om det uttrycks på olika sätt. KRAV nämner i en av sina texter att konventionella kycklingar och KRAV-märkta kycklingar är av samma ras, skillnaden ligger i att KRAV-märkta kycklingar får växa långsammare och slaktas efter 70 dagar (KRAV-Aktuellt, 2013). Djurens Rätt skriver att ett av deras krav gällande kycklingindustrin är ett stopp för snabbväxande raser (Djurens Rätt, 2012). Även om kraven inte är de exakt samma, syns även här att organisationerna strävar efter samma sak; att kycklingar inte ska behöva växa upp för fort på ett onaturligt sätt.

6.6 Djurvälstånd

När KRAV i sina kommentarer till Djurens Rätts rapport ”Mjölksfabriken” staterar att det råder en väsentlig skillnad gällande djurvälståndet mellan konventionell produktion och KRAV-produktion, gör de ett viktigt ställningstagande. De visar att de vill ta avstånd från all den kritik som finns mot konventionell produktion och att de jobbar för en bättre djurvälstånd. Det som talar för att de har en antropocentrisk infallsvinkel är att de upprepade gånger uttrycker sig på ett sätt som visar att det är människan som tilldelar djuren vissa rättigheter och möjligheter att göra vissa saker. När det gäller ställningstagandet att KRAV-produktion är bättre för djurvälståndet uppstår viss problematik när Djurens Rätt kontrar med att de inte anser att det råder en väsentlig skillnad mellan konventionell och KRAV-märkt produktion. De svävar dock till viss del fram och tillbaka mellan att gå ut hårt mot KRAVs kommentarer och mellan att påpeka att ”KRAV har missat...” och ”det är positivt att KRAV...” (Djurens Rätt, 2013.10.17), vilket ger ett intryck av att de till viss del godkänner KRAVs metoder men samtidigt vill vara hårda i sin kritik. Detta gör att trots att KRAV faktiskt jobbar för att kunna genomföra saker som även Djurens Rätt står för, slutar det istället för ett samarbete, med att Djurens Rätt sätter tänderna i KRAV och påpekar alla deras brister. Sett från andra sidan kan det

även vara så att KRAV faktiskt till viss del är förtjänta av den här kritiken och någon måste våga sticka ut hakan och säga ifrån, vilket Djurens Rätt gör utan att tveka.

När det kommer till djurvälstånd, definierad som djurens hälsa, möjlighet att leva naturligt och deras känslor, har både KRAV och Djurens Rätt i sina texter uttryckt en vilja att uppnå detta. KRAV beskriver gång på gång en idyll där djuren får vara ute och bönder som verkligen bryr sig om dem, medan Djurens Rätt ständigt påpekar hur fel det är att djur ska behandlas som de gör inom livsmedelsindustrin. Finns det någon möjlighet att dessa två ens kan fungera tillsammans? För betraktat ur ett icke-antropocentriskt perspektiv som förespråkar att människor också är djur och att alla ska ha samma rättigheter och vara jämlikar, kan det då ens vara försvarbart att döda icke-människor för att de ska bli mat åt människorna? Det är förmodligen inte många som skulle föreslå att vi börjar föda upp och slakta människor på samma sätt som med matdjur. Ser vi istället på situationen ur ett antropocentriskt etiskt perspektiv, där det finns en skiljelinje mellan människor och djur, skulle detta kunna rättfärdigas. Eftersom människan fortfarande kan ha indirekta plikter mot icke-människor kan dock inte djur utnyttjas hur som helst. Som Ariansen (1993) säger; att ge klartecken för att plåga och misshandla djur skulle tala mot de moraliska intuitionerna om en deontologisk etik.

6.7 Tillsammans för en god djurvälstånd

När det kommer till KRAV och Djurens Rätt finns definitivt möjligheter att de skulle kunna vara av nytta för varandra. Djurens Rätt kritiserar i stor utsträckning den konventionella produktionen, vilken KRAV faktiskt tar avstånd ifrån. De skiljer sig inte avsevärt mycket på många punkter när det gäller målsättningar, utan det som ger Djurens Rätt möjlighet att kritisera KRAV är snarare att KRAV helt enkelt inte hunnit tillräckligt långt i processen att nå en bättre djurvälstånd. I KRAVs texter är det tydligt att viljan är stor, men det räcker inte riktigt hela vägen. Djurens Rätt har ett helt annat utgångsläge än KRAV eftersom det inte är de som måste stå för förändringen, de jobbar hela tiden för förändring men det är organisationer som KRAV som måste se till att det genomförs, vilket förmodligen inte är en lätt uppgift. Med det inte sagt att Djurens Rätt sitter på en enkel uppgift de heller, med stor sannolikhet finns en anledning bakom att de är såpass aggressiva i sina uttalanden som de faktiskt är, de måste vara det för att saker och ting ska hända. Det är Djurens Rätt som uppmärksammar de problem som finns och det är förmodligen inte helt lätt att nå fram när det enda de egentligen har att leverera är kritik.

Ansvar för en mer-än-mänsklig politisk ekologi ligger på uppfinningsrika praktiker av gemytlighet, där alla är en del av dem, vilket inkluderar både människor och icke-människor, och både kan påverka och påverkas varandra (Whatmore, 2013). Eftersom alla måste vara, och är, delaktiga i hur olika praktiker utformas, finns definitivt en möjlighet att KRAV och Djurens Rätt kan finnas med i en bild där djurvälstånden är i fokus och de båda bidrar på olika sätt. Inom KRAV finns verktygen och inom Djurens Rätt engagemanget och drivet för att skapa förändring. Det råder ingen tvekan om att djur och människor inte borde vara uppdelade, utan att de borde betraktas som olika formationer av samma material, vilket vi faktiskt är. Whatmore (2002) talar även om att rubba de konturer som finns av utbrytningar av det vilda genom att placera dem inom olika flöden och strömmar genom vilka djur- och naturlivsnätverk konfigureras på olika platser, samt att de varelser som är med och skapar geografier bör tillges liv som aktiva subjekt. Detta kan tolkas som att alla är

med och skapar samma verklighet, utan det ena tappar det andra betydelse. Genom att sudda ut gränser som finns mellan det vilda och integrera alla varelser i en och samma värld kan en samexistens vara möjlig på en helt annan nivå.

Men, även om Djurens Rätt och KRAV kan samverka och i stor mån faktiskt har liknande mål återstår fortfarande ett problem; nämligen de bakomliggande ideologierna. Inom den icke-antropocentriska synen går det helt enkelt inte att försvara att människan föder upp djur enbart för att de ska slaktas och bli till föda eller för att producera till exempel mjölk eller ägg, även om de behandlas väl. Att döda eller utnyttja ett annat djur strider mot det faktum att alla djur är jämlikar och lika mycket värda. Ur den antropocentriska synvinkeln går den här typen av handling att försvara och det finns inga (synliga) ambitioner hos KRAV att stänga ner all produktion som involverar djurhållning. Därmed skulle det bli mycket svårt för de två organisationerna att samverka på en rent ideologisk nivå. Om KRAV och Djurens Rätt bortser från de ideologier som ligger till grund för deras principer, och istället fokuserar på samexistens med både varandra och djuren kan dock en samverkan vara möjlig när det kommer till djurvälstånd.

Som nämnt tidigare har samevolution lett till att människan och djuren är beroende av varandra, vilket skulle kunna tolkas som att människan har ett ansvar att tillgodose behovet av en god djurvälstånd. Det är förmodligen även så det kommer att fortsätta och nu finns möjligheten att göra det på ett sätt som är vänligare mot djuren. Det gäller för människan att bortse från uppfattningen om att kulturella och sociala faktorer ska påverka betydelsen av makt, och istället se till hur natur och kultur har uppstått.

Feministiska frågor handlar om att förstå hur saker fungerar, vem som utför en handling, vad som är möjligt och hur världsliga aktörer kan ha ett ansvar att älska varandra på ett mindre våldsamt sätt (Haraway, 2003). Egentligen kan allting sammanfattas ganska enkelt genom detta påstående, ökad förståelse kring hur saker och ting fungerar kan leda till ökad förståelse för att vi alla är uppkomna av samma materia och därmed bör ingen ha mer eller mindre rättigheter än någon annan. Förstår vi vem som utför en handling och framförallt på vilka grunder, kan detta bidra till en förståelse för hur relationer mellan alla typer av arter kan utvecklas och hur detta kan leda till en fredligare värld. Genom att ha kunskap om vad som är möjligt kan vi lära oss på vilka sätt människor och djur kan samexistera på ett fridfullt sätt, utan utnyttjande från någon sida. Slutligen, om alla världsliga aktörer kan ha ett ansvar att älska varandra på ett mindre våldsamt sätt, skulle definitivt världen bli ett bättre ställe att leva på. Om människan accepterar att även hen är ett djur, skulle det innebära en hel rad av nya möjligheter för djurvälståndet på flera olika plan, och det kanske är här vi kan se en början?

7. Slutsatser

Det råder tydliga motsättningar mellan KRAV och Djurens Rätt när det kommer till framförallt djurhållning inom mjölkproduktion, vilket visar sig i diskussionen kring Djurens Rätts rapport "Mjölkfabriken" och på de helt olika sätt som de väljer att framställa betessläpp och hur korna har det inom mjölkindustrin. Däremot finns det även områden där de samverkar, vilket syns i texterna kring äggproduktion och kycklinguppfödning. Både KRAV och Djurens Rätt ställer sig emot att ha hönor inomhus i bur och att kycklingar ska växa upp ohälsosamt fort. Ser vi lite längre än de här konkreta exemplen märks dock att när det gäller djurvälstånd, jobbar faktiskt KRAV och Djurens Rätt mot samma mål. Båda organisationerna har viljan att låta djuren få leva naturligt, att de ska vara friska och må bra, problemet ligger i att det är två organisationer med helt olika syfte. KRAV är de som måste genomföra de förändringar som krävs, medan Djurens Rätt är de som uppmärksammar att förändringarna behöver göras.

När det kommer till de ideologier som ligger bakom organisationerna, råder även där motsättningar. Eftersom det inte går att försvara människans utnyttjande av djur inom den icke-antropocentriska synen, finns det inga argument som kan rättfärdiga att människan använder djur inom livsmedelsindustrin. Även om djuren skulle ha det bra går det inte att bortse från det faktum att de utnyttjas på ett sätt som inte är försvarbart. Ur det antropocentriska perspektivet går den här typen av handling att försvara och eftersom KRAV med största sannolikhet inte har några ambitioner att stänga ner all sin produktion som involverar djurhållning, skulle det bli mycket svårt för KRAV och Djurens Rätt att samverka på en rent ideologisk nivå. Det finns dock en möjlighet för KRAV och Djurens Rätt att fungera tillsammans om vi ser till det feministiska perspektivet, där alternativet om samexistens och samevolution öppnar upp för nya möjligheter. Det är inte en lösning på problemet, men det öppnar definitivt upp för nya vägar att köra vidare på.

8. Källor

Ariansen, Per. 1993. *Miljöfilosofi*. Universitetsförlaget AS 1992. Svensk upplaga: Bokförlaget Nya Doxa. Nora.

Barad, Karen. 2003. Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. Vol. 28 no. 3. The University of Chicago.

Barton Gade, Patricia. 2002. *Welfare of animal production in intensive and organic systems with special reference to Danish organic pig production*. Danish Meat Research Institute. Roskilde. Denmark.

Bekoff, Marc A; Meaney, Carron; Goodall, Jane. 1998. *Encyclopedia of Animal Rights & Animal Welfare*. Greenwood Press. Westport. USA.

Börjesson, Mats; Palmblad, Eva. 2007. *Diskursanalys i praktiken*. Författarna och Liber AB. Ljubljana. Slovenien.

Djurens Rätt. 2011 <http://www.djurensratt.se/sites/default/files/ideochhandlingsprogram.pdf> 2014.03.19

Djurens Rätt. 2012. Djurens Rätts Medlemstidning. No. 3/2012.

Djurens Rätt. 2013. Djurens Rätts Medlemstidning. No. 2/2013.

Djurens Rätt 2013.03.28 <http://www.djurensratt.se/om-djurens-ratt/nyheter/svenska-konsumenter-honor-maste-fa-bete-sig-naturligt> 2014.04.30

Djurens Rätt 2013.04.04 <http://www.djurensratt.se/om-djurens-ratt/nyheter/forslag-till-nya-bregottfilmer> 2014.04.21

Djurens Rätt 2013.10.17 <http://www.djurensratt.se/om-djurens-ratt/nyheter/djurens-ratt-om-kravs-kritik-till-rapporten-mjolkfabriken> 2014.04.16

Djurens Rätt 2013.11.28 <http://www.djurensratt.se/om-djurens-ratt/nyheter/burhallning-begransar-djurhalsolaget-sager-inte-allt> 2014.04.30

Fairclough, Norman. 1995. *Critical Discourse Analysis: papers in the critical study of language*. Pearson Education. Essex. England.

Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Polity Press in association with Blackwell Publishers Ltd. UK.

Fox, Warwick. 1995. *Toward a Transpersonal Ecology*. State University of New York Press. USA.

Gibson, Miah. 2011. The Universal Declaration of Animal Welfare. *Deakin Law Review*. Volume 16. No 2.

Haraway, Donna. 2003. *The Companion Species Manifesto: Dogs, People and Significant Otherness*. University of Chicago Press.

Kawulich, B. Barbara; Holland, Laurel. 2012. *Doing Social Research - A Global Context*. McGraw-Hill Education. Berkshire. UK.

Koknaroglu, Hayati; Akunal, T. 2013. *Animal welfare: An animal science approach*. Department of Animal Science. Suleyman Demirel University. Isparta. Turkey.

KRAV-Aktuellt. 2011. No. 1/2011.

KRAV-Aktuellt. 2013. No. 3/2013.

KRAV 2014a <http://www.krav.se/djur> 2014.03.19

KRAV 2013.10.17 <http://www.krav.se/nyhet/kommentarer-till-djurens-ratts-rapport-mjolkfabriken> 2014.04.15

KRAV 2014b <http://www.krav.se/organisationen-krav> 2014.04.08

KRAV 2013.03.19 <http://www.krav.se/kent-jonsson-krav-lyssnar-pa-vad-man-har-att-saga> 2014.04.30

KRAV 2013.03.20 <http://www.krav.se/ingrid-sommar-korna-haller-langre-i-losdriften> 2014.04.16

KRAV 2013.03.21 <http://www.krav.se/artikel/varyra-pa-arets-forsta-betesslapp> 2014.04.16

Krippendorff, Klaus. 2004. *Content Analysis - An Introduction to Its Methodology*. 2nd ed. SAGE Publications. Inc. University of Pennsylvania. USA.

Lindqvist, Åsa. 2001. *Animal Health and Welfare in Organic Sheep and Goat Farming - Experiences and Reflections from a Swedish Outlook*. Acta vet. scand 2001. Suppl. 95, 27-31. Kalmar. Sverige.

Lindström, Lena. 2013. *Mjölksfabriken*. Djurens Rätt. Danagård Litho. ISBN 978-91-88786-94-4

Livsmedelsverket 2013.11.19 <http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-miljo/Miljosmarta-matval/Kott--not-lamm-gris-och-kyckling/> 2014.04.16

Nolt, John. 2013. *Anthropocentrism and Egoism*. Philosophy Department, University of Tennessee. Knoxville. USA.

Singer, Peter. 1990. *Djurens Frigörelse*. The New York Review of Books 1990. 2nd ed. Svensk upplaga: Bokförlaget Nya Doxa 1999. Nora.

Webster, John. 2005. *Animal Welfare: Limping Towards Eden - A practical approach to redressing the problem of our dominion over the animals*. Blackwell Publishing Ltd. Oxford. UK.

Whatmore, Sarah. 2002. *Hybrid Geographies: natures cultures spaces*. SAGE Publications Ltd. London. UK.

Whatmore, Sarah. 2013. Earthly Powers and Affective Environments: An Ontological Politics of Flood Risk. *Theory Culture & Society*. SAGE.

Wrenn, Cory Lee. 2013. Abolition Then and Now: Tactical Comparisons Between the Human Rights Movement and the Modern Nonhuman Animal Rights Movement in the United States. *Springer Science+Business Media Dordrecht*.